

Algemene economische impactanalyse herstel- en veerkrachtplan Nederland

Hoofdstuk HVP

Opdrachtgever: Ministerie van Financiën

Rotterdam, 7 juli 2022

Algemene economische impactanalyse herstel- en veerkrachtplan Nederland

Hoofdstuk HVP

Opdrachtgever: Ministerie van Financiën

Michiel Bijlsma (SEO Economisch Onderzoek)
Wimar Bolhuis (Ecorys)
Michel Briene (Ecorys)
Yoeri Dijkhof (Ecorys)
Dennis de Koning (Ecorys)
Roel Peeters (Ecorys)
Jelmer Schreurs (Ecorys)
Daniël van Vuuren (SEO Economisch Onderzoek)
Bas ter Weel (SEO Economisch Onderzoek)

Rotterdam, 7 juli 2022

Inhoudsopgave

1	Versterking van de economische, sociale en institutionele veerkracht	3
1.1	Inleiding	3
1.2	Herstel Nederlandse economie en verwachtingen op korte termijn	3
1.3	Macro-economische en sociale vooruitzichten	9
1.4	Kwalitatieve economische impactanalyse	12
1.5	Impact op het vlak van veerkracht en cohesie	28
1.6	Sociale impact	35
1.7	Sociale en territoriale cohesie en convergentie	42
1.8	Structurele en duurzame impact	47
1.9	Impact op SDG's	53
1.10	Bijdrage Europese Cohesiebeleidsfondsen	54
2	Kwantitatieve vergelijking met investeringen basispad	57
2.1	Inleiding	57
2.2	Aanpak van analyse	57
2.3	Effecten totaalpakket op bbp, werkgelegenheid en EMU-saldo	59
2.4	Toelichting per component	60
Bijlage 1	Componenten en maatregelen HVP	62
Bijlage 2	Impact op SDG's	64

1 Versterking van de economische, sociale en institutionele veerkracht

1.1 Inleiding

Op basis van de regulering in de Europese Unie (EU) over de Herstel- en Veerkracht Faciliteit beoordeelt de Europese Commissie (EC) de vormgeving en de effecten van een nationaal Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) voordat een financiële bijdrage uit het fonds wordt toegekend.¹ Om deze beoordeling op een transparante en uniforme wijze uit te voeren en te verzekeren dat het HVP bijdraagt aan de gestelde doelen en relevante eisen, legt de regulering de methodiek uit en stelt de EC richtlijnen op om lidstaten te ondersteunen bij hun aanvraag.² Elk lidstaat wordt verplicht om een algemene impactanalyse van hun HVP mee te sturen, die een consistent beeld presenteert van de economische en sociale impacts, aangevuld met een inschatting van de macro-economische gevolgen. Dit hoofdstuk doet dat. Het eerste deel presenteert de resultaten de kwalitatieve economische analyse uitgevoerd door Ecorys en SEO Economisch Onderzoek. Het tweede deel geeft een overzicht van de uitkomsten van een kwantitatieve impactanalyse door het Centraal Planbureau (CPB) naar de effecten op het bruto binnenlands product (bbp), de werkgelegenheid en het EMU-saldo.³

In paragraaf 1.2 bestuderen we hoe de Nederlandse economie is hersteld van de coronacrisis en wat op korte termijn de verwachtingen zijn. In paragraaf 1.3 wordt een doorkijk gegeven naar de macro-economische en sociale verwachtingen op de middellange en lange termijn. Vervolgens wordt in paragraaf 1.4 uitleg gegeven hoe de kwalitatieve economische impactanalyse is uitgevoerd, hoe de resultaten zich verhouden ten opzichte van de kwantitatieve CPB-analyse en hoe de uitkomsten hiervan elkaar aanvullen. In deze paragraaf wordt voor voorgestelde maatregelen op het componentniveau een beoordeling gegeven van de verspreidingskanalen van de investeringen en hervormingen van het HVP en hun effecten op groeipotentieel en baancreatie (componenten bestaan uit maatregelen die op hetzelfde terrein effect dienen te hebben). Paragraaf 1.5 richt zich op de kwalitatieve analyse van de sociale impact van het HVP, met speciale aandacht voor de verdere implementatie van de Europese pijler van sociale rechten en de verzachting van de negatieve impact van de coronacrisis. In paragraaf 1.7 volgt de beoordeling hoe de zes componenten via hun maatregelen de sociale en territoriale cohesie en de convergentie binnen de EU versterken en in paragraaf 1.8 wat de structurele en duurzame impact is. Ten behoeve van het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) wordt in paragraaf 1.9 beschreven wat de impact op de Social Development Goals (SDG's) is en hoe de Europese Cohesiebeleidsfondsen bijdragen aan versterking van de Nederlandse economische structuur en samenleving.

1.2 Herstel Nederlandse economie en verwachtingen op korte termijn

Macro-economisch bekeken is de Nederlandse economie hersteld van de coronacrisis. De terugval van de economie als gevolg van de pandemie was relatief klein. In het tweede kwartaal van 2020, het dieptepunt van de coronacrisis in termen van bbp voor veel Europese landen, was de economie 9,9 procent kleiner dan in het vierde kwartaal van 2019. De economische impact in 2020 was in

¹ Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility.

² Europese Commissie, 2021, Guidance to Member States Recovery and Resilience Plans, Commission Staff Document.

³ Centraal Planbureau, 2022, Analyse Herstel- en Veerkrachtplan.

vergelijkbare landen veelal groter: 10,1 procent krimp in de Verenigde Staten, 11,6 procent in Duitsland, 14,4 procent in België, 18,4 procent in Frankrijk en zelfs 21,6 procent in het Verenigd Koninkrijk. In de gehele EU was de krimp gemiddeld genomen 14 procent. Het herstel (gemeten in bbp-groei) was in Nederland daarom niet verrassend ook geringer in vergelijking met de meeste andere landen, omdat er minder ruimte was voor inhaalgroei. Veelzeggender is daarom de groei in het vierde kwartaal van 2021 ten opzichte van twee jaar eerder. Net als in veel andere landen heeft de economie in Nederland in het derde kwartaal van 2021 het pre-pandemische niveau alweer bereikt. In het vierde kwartaal van 2021 was de economie zelfs 2,8 procent groter. Deze groei is iets geringer dan de Amerikaanse groei, maar voor de eurozone relatief groot.

Tabel 1.1 Korte termijn vooruitzichten Nederlandse economie (Bron: Centraal Planbureau).

	2021	2022	2023
(% mutatie, tenzij anders aangegeven)			
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	4,8	3,6	1,7
Consumptie huishoudens	3,5	4,7	1,5
Investerings bedrijven (exclusief woningen)	4,7	3,1	3,3
Uitvoer van goederen en diensten	6,9	4,9	4,3
Invoer van goederen en diensten	5,2	5,5	5,5
Relevante wereldhandelsvolume goederen en diensten	7,5	6,6	4,9
Werkloze beroepsbevolking (% beroepsbevolking)	4,2	4,0	4,3
EMU-saldo (% bbp)	-4,4	-2,5	-2,3

In zijn laatste raming uit maart 2022 voorziet het CPB voor 2022 en 2023 een economische groei van respectievelijk 3,6 procent en 1,7 procent. Andere macro-economische indicatoren wijzen eveneens op groei. De uitvoer nam in 2021 met 6,9 procent toe, na een daling van 4,8 procent in 2020. Het CPB verwacht voor 2022 en 2023 respectievelijk 4,9 en 4,3 procent uitvoergroei. De arbeidsmarkt is krap: de werkloosheid bedraagt iets meer dan 4 procent en zal naar verwachting rond dat niveau blijven in 2022 en 2023. Als gevolg van de sterke stand van de economie zijn ook de vooruitzichten voor de overheidsfinanciën overwegend positief. In de raming van het CPB neemt de EMU-schuld in 2022 en 2023 licht af tot het niveau van 53,1 procent van het bbp, ondanks significante budgettaire expansie.

Alhoewel de Nederlandse economie de coronacrisis succesvol te boven is gekomen, zorgt de oorlog in Oekraïne – naast het grote leed daar – ook voor nieuwe economische uitdagingen in Nederland. De voornaamste gevolgen zijn een verdere stijging van de inflatie, die al was opgelopen door de coronacrisis, bijbehorende problemen in internationale waardeketens en onzekerheid over het verdere verloop van de oorlog. De inflatie bedroeg in april 2022 9,6 procent en de verwachting over geheel 2022 ligt rond de 9 tot 10 procent. De oorlog beïnvloedt de inflatie op dit moment met name via energieprijzen en onzekerheid over voedselvoorziening. De doorwerking van energieprijzen in de inflatie is zowel direct als indirect, via de hogere prijzen van andere goederen en diensten vanwege energiegebruik in het productieproces. De inflatie leidt tot een geschatte daling van de koopkracht in 2022 van 2,7 procent. De hogere energieprijzen zijn in het bijzonder problematisch voor huishoudens met lagere inkomens, die een relatief groot deel van hun inkomen uitgeven aan energie, en voor de in Nederland belangrijke energie-intensieve industrie. De verdere ontwikkeling van de inflatie is moeilijk te voorspellen, temeer daar het in grote mate afhangt van zeer volatiele energieprijzen en aanbodschokken die kunnen optreden als gevolg van verdere verstoring van productieketens en voedselvoorziening. Dit zorgt ook voor extra onzekerheid rondom de verwachtingen voor andere macro-economische indicatoren zoals economische groei

en werkloosheid. Daarnaast is er natuurlijk de dreiging van een nieuwe coronapandemie vanaf de tweede helft van 2022. Negatieve vraag- en aanbodschokken hangen af van de mate waarin het coronavirus zich heeft aangepast en de (gezamenlijke) reacties van overheden wereldwijd.⁴ Het verder versterken van de zorg is dan ook onderdeel van het HVP (component 5). Evenwel verwacht het CPB dat ook in scenario's met zeer hoge inflatie er in 2022 nog sprake is van reële economische groei, maar dit is mede het gevolg van een overloopeffect. Een economische recessie in de nabije toekomst is daarom niet uitgesloten.

1.2.1 Ambities en uitdagingen

De ambitie van dit kabinet is een sterke, vernieuwende en duurzame economie. Een economie die bijdraagt aan ons (toekomstig) verdienvermogen, helpt maatschappelijke vraagstukken op te lossen en waarin zoveel mogelijk mensen participeren. Een economie, kortom, die bijdraagt aan brede welvaart in Nederland. Eén van de voornaamste maatschappelijke uitdagingen is de energie- en klimaattransitie. De in Nederland en Europa geambieerde emissiereductie is fors. Om tot deze reductie te komen is in een beperkt tijdsbestek een ongekende verandering nodig van de economische structuur. De sleutel om de kracht van de Nederlandse economie te behouden en tegelijkertijd deze verandering vorm te geven is de ontkoppeling van de economie en CO₂-uitstoot. Nieuwe, innovatieve productiemethoden hebben ervoor gezorgd dat Nederland hierin al grote stappen heeft gezet. Sinds 1990 is de CO₂-uitstoot met 25 procent gedaald, terwijl de economie met meer dan 80 procent groeide.⁵ Door in te zetten op een beleidsmix van beprijzing, subsidies en normering kan dit proces verder op een effectieve en efficiënte manier worden gestimuleerd. Ook in het HVP zijn hiertoe weer verschillende stappen gezet (o.a. Component 1). Op deze wijze geeft het kabinet invulling aan het streven om alle componenten van brede welvaart te borgen: van economische groei tot een schone leefomgeving.

Er zijn ook structurele uitdagingen voor de economie. De keerzijde van het krachtige herstel is dat Nederland tegen haar capaciteitsgrenzen aanloopt, blijktens de knelpunten op het gebied van arbeid en andere productiefactoren. De arbeidsmarktkrapte heeft deels conjuncturele en deels structurele oorzaken; het coronasteunbeleid en het ruime monetaire beleid van de afgelopen jaren hebben bijgedragen aan een hoge arbeidsvraag, geringe arbeidsmobiliteit en weinig bedrijfsdynamiek. Arbeidsmarktkrapte heeft positieve aspecten, zoals hogere kansen op werk voor werkzoekenden, hogere loongroei voor werkenden en een prikkel voor productiviteitsgroei bij bedrijven. Een potentieel gevaar is dat arbeidsmarktkrapte de economische groei afremt doordat de productie de vraag niet kan bijhouden. Ook kan arbeidsmarktkrapte het oppakken van maatschappelijke opgaven, het bestendigen van publieke diensten, zoals zorg en onderwijs en het realiseren van noodzakelijke transitie, in de weg zal staan. Omwille van vergrijzing en ontgroening blijft de vervangingsvraag hoog. Tegelijkertijd is er sprake van een uitbreidingsvraag als gevolg van de klimaat- en digitaliseringsambities waardoor arbeidsmarktkrapte ook op middellange en lange termijn een aandachtspunt blijft dat niet alleen kan worden opgelost door het arbeidsaanbod verder te stimuleren. Het HVP (Component 4) kent een aantal structurele maatregelen om het arbeidsaanbod verder te vergroten, de allocatie van werkenden te verbeteren, en de zekerheid omtrent inkomen en pensioen te verhogen. Daarnaast neemt op termijn de arbeidsproductiviteit toe via gerichte investeringen en hervormingen in digitalisering en onderwijs waardoor meer waarde kan worden gecreëerd met hetzelfde aantal mensen (Component 2 en Component 4).

⁴ In een gezamenlijke studie schetsen de WRR en de KNAW vijf scenario's die handvatten bieden bij het ontwikkelen van een samenhangende beleidsstrategie, Gezamenlijk WRR- en KNAW-advies: Navigeren en anticiperen in onzekere tijden | Publicatie | WRR.

⁵ Wereldbank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=NL>.

De fundamenten van de Nederlandse economie zijn sterk: een goed opgeleide beroepsbevolking, uitstekende infrastructuur en veel potentieel innovatievermogen. Deze belangrijke pijlers onder het succes van de Nederlandse economie zijn echter geen gegeven, brokkelen op sommige terreinen af en vragen om nieuwe investeringen en hervormingen van bestaande wet- en regelgeving. Een zorgelijk voorbeeld hiervan is de neerwaartse trend die waarneembaar is bij indicatoren voor onderwijsprestaties in Nederland, een haperende woningmarkt en relatief lage investeringen in nieuwe kennis en innovatie (en de benutting daarvan in de Nederlandse economie). Dit onderstreept dat het bestendigen van het Nederlandse verdienvermogen om niet-aflatende aandacht vraagt. Verschillende componenten van het HVP richten zich op deze uitdagingen, zoals Component 3 (woningmarkt) en Component 4 (kennis, onderwijs en arbeidsmarkt).

1.2.2 Landspecifieke aanbevelingen

Met dit HVP wil Nederland de beoogde duurzame, digitale en innovatie ambities behalen en de grootste economische uitdagingen aangaan. De 48 investeringen en hervormingen, geclusterd in 6 componenten in het pakket (zie bijlage 1), sluiten aan op landspecifieke aanbevelingen die de EC de afgelopen jaren publiceerde. Tabel 2 illustreert deze relaties. In het kader van het Europees semester gepubliceerde landenrapportage van Nederland worden zowel in 2019 als in 2020 het hoge niveau van particuliere schulden en het overschot op de lopende rekening gesignaleerd als onevenwichtigheden. De ernst van de onevenwichtigheden is ingeschaald in de laagste categorie (niet-buitensporig). Ten aanzien van eerstgenoemde onevenwichtigheid heeft het kabinet verschillende stappen gezet om de prikkel tot het aangaan van schulden te verlagen, zoals de versnelde afbouw van de maximale hypotheekrenteaftrek. Ook wordt de tweede pijler van het pensioenstelsel hervormd (zie ook maatregel 4.1H3).

Wat betreft het overschot op de lopende rekening herkent het kabinet de analyse van de EC dat het overschot op de lopende rekening voornamelijk volgt uit structurele kenmerken van de Nederlandse economie, onder meer wegens de aanwezigheid van multinationals. Deze bedrijven vestigen zich in Nederland vanwege verschillende factoren, zoals de gunstige geografische ligging, het uitstekende ondernemingsklimaat met hoogwaardige infrastructuur en gekwalificeerd personeel en het concurrentievermogen van het bedrijfsleven. Het kabinet tekent hierbij aan dat inspanningen om de private schuldenlast te beperken een reductie van het overschot op de lopende rekening bemoeilijken. In het HVP wordt een aantal fiscale maatregelen genomen om de private schuldenlast bij multinationals te verminderen (Component 6).

Een punt dat in de landspecifieke aanbevelingen van 2019 is aangestipt is het tegengaan van schijnzelfstandigheid en het versterken van het sociaal vangnet voor zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). Ten behoeve hiervan zijn maatregelen genomen rondom het versoberen van de zelfstandigenaftrek (maatregel 4.1H1) en het invoeren van een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers (maatregel 4.1H2). Een andere aanbeveling behelst het benutten van begroting- en structuurbeleid om een opwaartse trend van investeringen te steunen, in bijzonder in R&D en de energie- en klimaattransitie. Het kabinet geeft hier met vele maatregelen invulling aan; voorbeelden uit het HVP zijn investeringen in quantumtechnologie (maatregel 2.1I1), artificial intelligence (maatregel 2.1I2), wind op zee (maatregel 1.I1), groenvermogen waterstof (maatregel 1.1.I2), luchtvaart in transitie (maatregel 1.1I4) en de hervorming van de energiebelasting (maatregel 1.1H1). Tevens zijn maatregelen genomen om digitalisering van de economie en het onderwijs verder vorm te geven, wat niet alleen structurele baten oplevert maar ook de pandemiegereedheid van economie en samenleving vergroot.

De aanbevelingen in 2020 hebben grotendeels betrekking op de coronacrisis. In lijn met deze aanbevelingen is tijdens de crisis geïnvesteerd in de zorg en de zorgcapaciteit. Ook is er middels verschillende regelingen bijgesprongen om banen te behouden en levensvatbare bedrijven te beschermen. Het succesvolle herstel uit de coronacrisis laat zien dat deze maatregelen hun vruchten hebben afgeworpen, al is de steun wel erg fors en langdurig geweest.⁶ Ook in het HVP wordt geïnvesteerd om sterker uit de coronacrisis te komen op een wijze die aansluit bij de landspecifieke aanbevelingen. Allereerst worden maatregelen getroffen om de publieke gezondheidssector te versterken, mede door de inzet van e-health voor betere zorgverlening en digitale hulpmiddelen om de arbeidsmarktkrapte te verminderen (Component 5). Daarnaast worden verschillende stappen gezet om belastingontwijking en witwassen tegen te gaan (Component 6). Ten slotte wordt er middels een breed scala aan maatregelen ingezet op de *twin transitions*, oftewel de energie- en klimaattransitie en de digitale transitie (respectievelijk Component 1 en 2).

Tabel 1.2 Relatie tussen landspecifieke aanbevelingen (LSA) 2019-2022 en de HVP-(sub)componenten.

Economische uitdaging Nederland	LSA	C1.1	C1.2	C2.1	C2.2	C2.3	C3.1	C3.2	C4.1	C4.2	C5	C6
Terugdringen van verstoringen op de woningmarkt van en de bevoordeling van schuldopbouw voor huishoudens	2019.1											
	2021.3											
	2022.1											
Ervoor zorgen dat de tweede pijler van het pensioenstelsel transparanter en schokbestendiger wordt	2019.1											
	2022.1											
Verminderen van prikkels voor zzp'ers, stimulering van adequate sociale bescherming, aanpak schijnzelfstandigheid en beperking sociale effecten crisis	2019.2											
	2020.2											
	2021.3											
	2022.3											
Versterken levenslang leren en verbeteren vaardigheden, met name voor mensen aan de rand van de arbeidsmarkt en inactieven	2019.2											
	2022.3											
Versterken veerkracht van het zorgstelsel, door versnelling gebruik van elektronische instrumenten en aanpak van de arbeidsmarkttekorten	2020.1											
	2022.3											
Aanpakken van agressieve fiscale planning en zorgen voor effectief toezicht op en handhaving van witwaspraktijken	2019.1											
	2020.4											
	2021.3											
Steunen investeringen in hernieuwbare energie en energie-efficiëntie, specifiek in de gebouwde omgeving en vastgoed.	2019.3											
	2020.3											
	2021.3											
	2022.4											
Richten investeringen op strategieën ter vermindering broeikasgasemissies en versnelling van duurzame landbouw	2019.3											
	2022.4											
Stimuleren van investeringen die knelpunten in vervoer en transport aanpakken en inzetten op een infrastructuur	2020.3											
	2021.3											
	2022.4											
	2020.1											
	2021.3											

⁶ De door de overheid verleende coronasteun in 2020 is effectief geweest. Het voorkwam een sterke stijging van de werkloosheid en heeft bedrijven overeind gehouden. Naar schatting hebben dankzij het steunbeleid tussen de 65 duizend en 180 duizend mensen hun baan behouden. Het steunpakket verstoortte wel de bedrijvendynamiek. Zie Notitie 'Economische analyse steunpakket 2020' | CPB.nl

Economische uitdaging Nederland	LSA	C1.1	C1.2	C2.1	C2.2	C2.3	C3.1	C3.2	C4.1	C4.2	C5	C6
Nemen van maatregelen om de pandemie aan te pakken, de economie en werkgelegenheid te stimuleren, en om duurzaam en inclusief te herstellen	2022.3											
Vervroegen van publieke investeringsprojecten en aanmoedigen van private investeringen, gericht op de groene en digitale transitie	2019.3											
	2020.3											
	2021.1											
	2022.1											

Met het indienen van dit HVP voldoet Nederland tevens aan landspecifieke aanbevelingen van 2021 om investeringen aan te moedigen die het groeipotentieel verhogen en het economisch herstel na de coronacrisis duurzaam en inclusief maken. Dit zijn investeringen in een duurzame infrastructuur, vervoer en transport (Component 1), de uitbreiding van digitale mogelijkheden en het gebruik hiervan in de private en publieke sector (Component 2), en in onderwijs en onderzoek en ontwikkeling (Component 4). Daarbij wordt de dekking van het sociale zekerheidsstelsel uitgebreid naar zelfstandigen en wordt schijnzelfstandigheid bestreden door de zelfstandigenaftrek verder te versoberen. Tevens wordt nadrukkelijk ingezet op de vermindering van leervertragingen en het wegwerken van leerachterstanden die tijdens de coronapandemie zijn ontstaan, op korte en lange termijn. Tot slot worden versturende fiscale aftrekposten voor onder meer zelfstandig ondernemers en multinationals afgebouwd, waardoor structureel de financieringsbasis voor publieke prioriteiten toeneemt en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën verbetert (Component 4 en Component 6).

De aanbevelingen van 2022 richten zich voor een groot deel op de energiecrisis en -voorziening, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Ook blijft de ondersteuning en bescherming van zelfstandigen en het benutten van ongebruikt arbeidspotentieel een aandachtspunt. De aanbevelingen richten zich onder andere op het stimuleren van hernieuwbare energie en het waarborgen van de energiezekerheid. De maatregelen in Component 1 dragen direct en indirect bij aan het terugdringen aan het gebruik van fossiele energie, bijvoorbeeld door uitbreiding van wind op zee (maatregel 1.1.11). De energiezekerheid op de langere termijn kan worden gewaarborgd door flexibiliteit in het systeem te stimuleren, bijvoorbeeld met behulp van de maatregel groenvermogen waterstof (maatregel 1.1.12). Investerings in Component 4 richten zich daarnaast op het effectiever benutten van het arbeidspotentieel en het stimuleren van arbeidsmobiliteit, door het stimuleren van een level lang leren en het verkorten van de werkloosheidstijd na verlies van een baan. Hierdoor verbetert de allocatie van arbeid. Met om- en bijscholingsprogramma's stijgt de productiviteit waardoor krapte in specifieke sectoren gericht kan worden aangepakt.

Het belang van de digitale transitie is nadrukkelijk naar voren gekomen in de coronacrisis. Vergevoerde digitalisering van de Nederlandse economie maakt het mogelijk dat sommige economische activiteiten zich naar het digitale domein verplaatsen. Dit heeft de schok van de pandemie gedempt aldus het IMF.⁷ Ook de maatregelen in de steunpakketten hebben bijgedragen aan het opvangen van de schok.^{8,9,10} Het economische herstel is dusdanig dat de inschatting van het CPB nu is dat de coronacrisis geen permanente macro-economische schade heeft toegebracht, al hebben bepaalde groepen zoals jongeren sterk geleden onder de verschillende lockdowns waardoor bijvoorbeeld onderwijsachterstanden zijn ontstaan (zie ook maatregelen 4.213, 4.214 en

⁷ Landenrapport IMF, november 2021.

⁸ Landenrapport IMF, november 2021.

⁹ CPB Coronapublicatie: Van coronasteun naar generiek beleid.

¹⁰ Rijksoverheid, 2021, Essaybundel institutionele verhoudingen tijdens en na crisistijd, DG Samenleving en COVID-19.

4.215 in het HVP om deze achterstanden in te lopen).¹¹ Deze gegevens suggereren tezamen dat de Nederlandse economie veerkrachtig is, en voldoende toegerust is om mogelijke nieuwe crises het hoofd te bieden. Evenwel is het van belang de elementen die schuilen achter deze veerkracht te bestendigen en te versterken en opgelopen achterstanden zo snel mogelijk weg te werken. Dit onderstreept het belang van de eerdergenoemde digitale transitie en investeringen in menselijk kapitaal en onderzoek, maar ook fiscale prudentie die het mogelijk maakt dat expansief budgettair beleid wanneer noodzakelijk kan worden ingezet. Ten slotte is het voor de schokbestendigheid van de economie op langere termijn van belang dat steunpakketten bijtijds afgebouwd worden. Dit is van belang vanwege fiscale prudentie en het voorkomen van ondoelmatigheid, maar tevens voor het bestendigen van de economische dynamiek die tot continue modernisering en verbetering van de economische activiteit leidt.

1.2.3 Combineren HVP met NHP

Het NHP en het HVP bevatten overlappende eisen, zoals de toelichting over de wijze waarom het programma en het plan bijdragen aan de aanpak van de uitdagingen die zijn vastgesteld in de landspecifieke aanbevelingen, de beschrijving van de macro-economische situatie en de betrokkenheid van stakeholders. Daarom is ervoor gekozen het Nederlandse NHP voor 2022 te verwerken in het HVP van 2022. De eisen van het NHP die niet overlappen met het HVP zijn verwerkt in het plan. Het betreft de rapportage van de nationale voortgang op de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) en de samenhang tussen het HVP en andere Europese Structuur en Investeringsfondsen en hoe deze bijdragen aan het realiseren van Nederlandse beleidsdoelen.

1.3 Macro-economische en sociale vooruitzichten

1.3.1 De macro-economische ramingen

De vooruitzichten voor de Nederlandse economie op de middellange termijn, tot en met 2025, zijn volgens de laatste CPB-raming uit maart 2022 sterk. Tabel 3 illustreert dit. De macro-economische verkenningen door het CPB voor de langere termijn, voor de periode 2026 tot en met 2030, laten echter zien dat de positieve ontwikkelingen afremmen. Zo zwakt de bbp-ontwikkeling af van 1,7 procent in 2025 naar 1,2 procent in 2030, dalen de investeringen van bedrijven van 1,8 procent naar 1,2 procent, slaat de werkgelegenheidsontwikkeling om van 0,6 procent naar -0,1 procent en stijgt de werkloosheidsgraad van 4,4 procent naar 5,3 procent. Dit komt deels door de werking van het macro-economische evenwichtsmodel van het CPB, met daarin de technische veronderstelling dat de outputgap op termijn sluit. Niettemin onderstreept de raming het belang van investeringen en hervormingen die op lange termijn de potentiële groei verhogen, kapitaalinvesteringen stimuleren en extra banen creëren, precies wat het HVP beoogt.

Tabel 1.3 Kerngegevens economie 2020-2030 (Bron: CPB).

jaarlijkse groei in %	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026/2030
Volume bestedingen							
Bruto binnenlands product	-3,8	4,8	3,6	1,7	2,0	1,7	1,2
Consumptie huishoudens	-6,6	3,5	4,7	1,5	2,1	1,4	1,3
Overheidsbestedingen	1,1	6,1	1,9	3,0	3,1	2,6	1,8
Investeringen bedrijven	-5,3	4,2	3,8	3,1	1,7	1,8	1,2
Uitvoer goederen en diensten	-4,8	6,9	4,9	4,3	3,0	2,9	2,4
Lonen en prijzen							
Cao-loon bedrijven	2,8	2,2	2,8	3,5	3,5	3,4	3,3
Inflatie (hicp)	1,1	2,6	5,7	2,4	2,4	2,5	1,8

¹¹ CPB-Raming maart 2022: Centraal Economisch Plan 2022.

jaarlijkse groei in %	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026/2030
Arbeidsmarkt							
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	-2,7	2,2	2,9	0,9	1,1	0,6	-0,1
Werkloze beroepsbevolking	4,9	4,2	4,0	4,3	4,4	4,4	5,3
Overheidsfinanciën							
EMU-saldo (% bbp)	-4,2	-4,4	-2,5	-2,3	-2,5	-2,9	-3,5

Het kwalitatieve deel van deze algemene economische impactanalyse beoordeelt de effecten van het HVP op potentiële groei en structurele banencreatie oftewel op de lange termijn, in 2040. In overleg met het CPB is de bestaande kennis van de maatregelen voor Ecorys en SEO Economisch Onderzoek op een rij gezet en heeft als input gediend voor de kwalitatieve impactanalyse.¹² De structurele economische effecten zijn tevens van belang omdat tussen 2026 en 2030 een stijging van de EMU-schuld wordt voorzien, van 53,1 procent in 2025 tot 61 procent in 2030. Dit hangt samen met collectieve uitgaven die in deze periode sterker toenemen (1,5 procentpunt) dan de collectieve lasten (0,9 procentpunt), resulterend in een feitelijk EMU-saldo van -3,5 procent en een structureel EMU-saldo van -3,2 procent bbp. Op langere termijn voorziet het CPB wel mogelijke risico's voor de houdbaarheid van de Nederlandse overheidsfinanciën.¹³ Verhoging van de potentiële groei, kapitaalinvesteringen en werkgelegenheid verminderen zorgen over de positie van de overheidsfinanciën op de lange termijn.

1.3.2 Ontwikkelingen op de Europese pijler van sociale rechten

Naast indicatoren die inzicht geven in macro-economische vooruitzichten, kijkt de Europese Unie de voortgang van lidstaten op de Europese pijler van sociale rechten (EPSR).¹⁴ Dit past in de wens om de brede welvaart te verhogen. Europa heeft al de hoogste normen op het gebied van arbeidsomstandigheden en brede sociale bescherming. Om koploper op dit gebied te blijven, hebben het Europees Parlement, de Raad en de EC 20 kernbeginselen geformuleerd om *'ons naar een sterk sociaal Europa te leiden dat rechtvaardig is, niemand langs de zijlijn laat staan en volop kansen biedt in deze 21e eeuw.'* Deze kernbeginselen zijn vertaald naar indicatoren die samen de EPSR-scorecard vormen waarop elk lidstaat beoordeeld kan worden.

Actieplan en doelen

Er is door de EU een EPSR-actieplan opgesteld om de sociale rechten van burgers in alle lidstaten te verbeteren. Het plan bestaat uit 20 acties die zijn verdeeld over de volgende drie thema's:

1. Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt;
2. Eerlijke arbeidsvoorwaarden; en;
3. Sociale bescherming en inclusie.

Het EPSR stelt op deze thema's de volgende ambitieuze EU-brede doelen voor 2030:

- Minstens 78% van de bevolking van 20 tot 64 jaar moet een baan hebben;
- Minstens 60% van alle volwassenen moet elk jaar aan een opleiding deelnemen; en;
- Minstens 15 miljoen daling van het aantal mensen dat kans loopt armoede of sociale uitsluiting.

Een nationaal HVP dient een positieve impact te hebben op deze thema's en op de specifieke sociale problematiek die een lidstaat heeft. Daarom worden de sociale uitdagingen voor Nederland op de drie thema's samengevat en wordt op hoofdlijnen de positieve impact die het HVP hierop heeft toegelicht. Tabel 4 geeft de huidige statistieken op 20 relevante indicatoren uit Eurostat op dit moment weer.

¹² Centraal Planbureau, 2022, Analyse Herstel- en Veerkrachtplan.

¹³ Centraal Planbureau, 2022, Analyse coalitieakkoord 2022-2025.

¹⁴ Europese Commissie, 2021, actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten

Als we de huidige Nederlandse statistieken afzetten tegen de drie EU-doelen voor 2030, blijkt dat Nederland de eerste doelstelling op het gebied van werk nu haalt: ruim 80% van de volwassenen heeft werk. Vanzelfsprekend biedt dit geen garantie voor de toekomst en daarom bevat het HVP additionele maatregelen. Op het gebied van een leven lang leren, de tweede ambitie, blijkt de doelstelling op dit moment nog een brug te ver. In 2020 volgde volgens Eurostat ruim 26% van de Nederlandse volwassenen een opleiding, terwijl de doelstelling van het ESPR-actieplan voor minstens 60% in 2030 betreft.¹⁵ Daarom kent het HVP ook onderwijs- en scholingsmaatregelen om een leven lang leren te stimuleren. Ten aanzien van het aantal mensen dat een kans loopt op armoede en sociale uitsluiting, de derde ambitie, presteert Nederland relatief goed. Desalniettemin neemt de regering maatregelen aan om inkomenszekerheid, sociale bescherming en pensioenopbouw van kwetsbare arbeidsmarktgroepen naar 2030 te verbeteren en zo ongelijkheid in verzekering te verminderen.

Tabel 1.4 EPSR-scorecard Nederland en EU-27.

Indicator	Recente waarde Nederland	EU-27
Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt		
Vroegtijdige schoolverlaters, % van de bevolking van 18-24 jaar	5.3	9.7
Personen met (boven)gemiddelde algemene digitale vaardigheden, % van de bevolking van 16-74	79**	56**
Personen die zowel geen onderwijs volgen of werken, % van de bevolking van 15-29 jaar	5.5	13.1
Werkgelegenheidskloof tussen mannen en vrouwen, in %	8.2	10.8
Inkomens ongelijkheid, ratio (S80/S20)	4.15*	4.9*
Volwassenen die participeren in een opleiding, % van de bevolking van 25-64 jaar	26.6	10.8
Hoger onderwijsniveau, % van de bevolking van 30-34 jaar	53.3	41.6
Werkgelegenheidskloof tussen mannen en vrouwen voor parttime banen, in %	44.1	20.7
Niet-gecorrigeerde inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen, % gemiddelde bruto-uurloon van mannelijke werknemers	14.2*	13*
Eerlijke arbeidsvoorwaarden		
Werkgelegenheidsgraad, % van de bevolking 20-64	81.7	73.1
Werkloosheidsgraad, % van de beroepsbevolking 15-74	4.2	7
Graad van langdurige werkloosheid, % van de beroepsbevolking 15-74	0.8	2.8
Bruto besteedbaar inkomen van huishoudens, index op basis van 2008	106.89*	109.56*
Activiteitsgraad % van de bevolking 15-64	83.7	73.6
Werkloosheidsgraad van de jongeren, % van de beroepsbevolking 15-24	9.3	16.6
Werkgelegenheid in de huidige baan per duur, % van tewerkgestelde personen 20-64 gedurende 0-11 maanden	15.9	12.4
Overgang van een tijdelijke naar een vaste baan, % (gemiddelde over 3 jaar)	44.3*	27.1*

¹⁵ Volgens het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) ligt de cursusdeelname in Nederland hoger, op 50 %: Leven lang ontwikkelen in Nederland - ROA-R-2022/1 (maastrichtuniversity.nl).

Indicator	Recente waarde Nederland	EU-27
Percentage risico op armoede ondanks werk % van de bevolking	5.6*	8.8*
Sociale bescherming en inclusie		
Percentage risico op armoede of sociale exclusie (AROPE), % van de bevolking	16*	21.5*
Percentage risico op armoede (AROP), % van de bevolking	13.4*	16.6*
Ernstige materiële en sociale achterstand (SMSD), % van de bevolking	2.2*	6.8*
Personen die leven in een huishouden met een laag arbeidsethos, % van de bevolking onder 65 jaar	8.7*	8.2*
Percentage risico op armoede of sociale exclusie (AROPE) bij kinderen, % van de bevolking onder 17 jaar	15.8*	23.8*
Percentage risico op armoede (AROP) bij kinderen, % van de bevolking onder 17 jaar	14.1*	18.9*
Ernstige materiële en sociale achterstand (SMSD) bij kinderen, % van de bevolking onder 17 jaar	2*	8.2*
Kinderen die leven in een huishouden met een laag arbeidsethos, % van de bevolking onder 17 jaar	7.2*	7.3*
Effect van sociale overdrachten (exclusief pensioenen) op verlaging van de armoede, % verlaging AROP	36.8*	33.6*
Werkgelegenheidsratio voor personen met een beperking	25.4*	24.3*
Percentage van de huishoudens waar de kosten voor een woning meer dan 40% van het besteedbaar inkomen bedragen, % van de bevolking	8.3*	7.8*
Kinderen onder de 3 jaar met formele kinderopvang, % van de bevolking onder 3 jaar	67.6*	32.3*
Zelf gerapporteerde onvervulde behoefte aan medisch onderzoek of medische behandeling, % van de bevolking 16+	0.2*	1.9*

Bron: Eurostat, Bewerking: Ecorys

Noot: Het basisjaar voor de indicatoren zijn 2020, bij cijfers met een (*) is het basisjaar 2020, (**) is het basisjaar 2019.

In paragraaf 1.5.2. wordt de positieve impact van de (sub)componenten van het HVP op het EPSR toegelicht. Dit is onderdeel van de kwalitatieve impactanalyse.

1.4 Kwalitatieve economische impactanalyse

Het HVP bevat een groot aantal hervormingen en investeringen die de structuur van de Nederlandse economie verbeteren, door de coronapandemie opgelopen achterstanden proberen weg te werken en de beweging richting een duurzame, inclusieve en digitale samenleving stimuleren. Op korte termijn gaat de kost veelal voor de baat uit en zijn er bestedingseffecten van de investeringen zichtbaar, hoewel deze beperkt zijn ten opzichte van de totale omvang van het bbp. De kwantitatieve analyse van het HVP door het CPB, die in het tweede deel van dit hoofdstuk diepgaander zal worden toegelicht, laat dit zien.¹⁶ Op lange termijn leidt de impuls die met het HVP wordt gegeven tot een betere economische en sociale structuur, hoewel macro-economische impact vanwege de relatief beperkte omvang van het pakket en de beschikbare ramingsmodellen echter niet is te kwantificeren. Een kwalitatieve economische impactanalyse, uitgevoerd door

¹⁶ Centraal Planbureau, 2022, Analyse Herstel- en Veerkrachtplan.

Ecorys en SEO Economisch Onderzoek, biedt een beter inzicht in en begrip van de verspreidingskanalen van de maatregelen en componenten van het HVP en de gevolgen voor de economie en samenleving op lange termijn.

1.4.1 *Methodologie en rating*

De kwalitatieve economische impactanalyse is uitgevoerd met een bottom up benadering. De analyse start met de afzonderlijke beoordeling van de individuele maatregelen uit het HVP. Vervolgens voegen we de effecten van de afzonderlijke maatregelen bij elkaar. Hieruit ontstaan totaaloverzichten van de effecten naar soort maatregel (investering of hervorming) op componentniveau en van de totale impact van een component op een beoordeeld criterium. In dit deel zijn deze geaggregeerde impacts weergegeven in componenttabellen.

In de eerste stap hebben onafhankelijke sectorexperts van Ecorys en SEO Economisch Onderzoek de beoordelingen van de afzonderlijke maatregelen uitgevoerd. Deze beoordelingen zijn vastgelegd in een gestandaardiseerde template. Het doel van het template is uniformiteit in de beoordelingen, het bewaken van de kwaliteit en het creëren van overzicht. Bij de beoordelingen baseren de experts zich op bestaande wetenschappelijke literatuur, beleidsonderzoek en expert judgement. Onder andere is gebruik gemaakt van relevante studies die het CPB op een rij heeft gezet, zoals de doorrekening van het Klimaatakkoord, de doorrekening van het Coalitieakkoord, de publicaties Keuzes in Kaart, Kansrijk Arbeidsmarktbeleid, Onderwijsbeleid, Mobiliteitsbeleid en Belastingbeleid, de beoordeling van aanvragen voor het Nationaal Groeifonds en de certificering van budgettaire ramingen. Voor de kwaliteitsbewaking is iedere template door tenminste twee personen beoordeeld.

In de tweede stap zijn de effecten van afzonderlijke maatregelen geaggregeerd naar de (sub)componenten in het HVP. De sectorexperts van Ecorys en SEO Economisch Onderzoek hebben deze samenvoeging uitgevoerd. De effectiviteit en betrouwbaarheid van de effecten zijn per maatregel beoordeeld op de driepuntsschaal hoog, redelijk, beperkt. Ook het moment waarop het effect gerealiseerd wordt is gekwalificeerd als op korte of middellange en/of lange termijn. Investerings- en hervormingen zijn apart beoordeeld. De beoordelingsdimensies zijn gebaseerd op de officiële EU-verordening van de Herstel- en Veerkracht Faciliteit (specifiek Annex V) en de richtlijnen opgesteld door de EC-staf om lidstaten bij hun HVP te ondersteunen (specifiek PART 4: OVERALL IMPACT). Deze kwalitatieve impactanalyse beoordeelt de bredere welvaartseffecten van het HVP, omdat naast potentiële groei en banencreatie ook in kaart is gebracht wat de gevolgen zijn voor de sociale veerkracht, sociale cohesie, EPSR en schokbestendigheid.

1.4.2 *Groei-potentieel en banencreatie*

Verspreidingskanalen voor de effecten van investeringen

Van de 48 maatregelen in het HVP zijn er 28 investeringen. Deze resulteren in hogere overheidsuitgaven ten opzichte van de nul situatie. Investerings- en hervormingen verhogen per saldo het bbp en de werkgelegenheid op korte termijn, via het zogenoemde multipliereffect. Het multipliereffect wordt veroorzaakt door extra bestedingen, in dit geval van de overheid, die vervolgens doorwerken en resulteren in een toename van het bbp die groter is dan de initiële impuls. Op langere termijn hebben de uitgaven een positieve invloed op de productiecapaciteit omdat investeringen leiden tot effectievere en efficiëntere productiefactoren. De multifactorproductiviteit neemt toe, door een efficiëntere combinatie van de productiefactoren via technologische ontwikkeling, digitalisering en schaalgrootte. Vaak stijgt daarbij de arbeidsproductiviteit en neemt het arbeidsaanbod toe.

Een voorbeeld is een onderwijsinvestering van de overheid. Deze investering verhoogt de werkgelegenheid en inkomens in de onderwijssector op korte termijn en het extra of effectievere onderwijs verbetert op langere termijn de kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking (een verhoging van het menselijk kapitaal). Deze verbeterde kennis en vaardigheden leiden tot productievere werkenden, die efficiënter technologische mogelijkheden benutten. Een werkende kan door de overheidsinvestering meer produceren en verdient een hoger inkomen. Daarnaast ontstaan positieve externe effecten voor de samenleving, zoals een gezondere levensstijl en minder criminaliteit. Een ander effect van extra scholing is dat lonen op langere termijn stijgen en het voor werknemers met meer menselijk kapitaal aantrekkelijker is om te werken (of duurder om niet te werken). Hierdoor zal de arbeidsparticipatie op langere termijn hoger komen te liggen.

Er is een aantal verspreidingskanalen te onderscheiden, op nationaal of sectoraal niveau:

- Maatregelen die de productiviteit van arbeid of het rendement op kapitaal verhogen;
- Maatregelen die doelmatigheidswinsten realiseren door de inzet van een technologie of digitalisering;
- Maatregelen die de arbeidsvraag en het arbeidsaanbod verhogen, waardoor de participatiegraad en het gemiddeld aantal werkuren per week stijgt, of de mismatches op de arbeidsmarkt verminderen; en;
- Maatregelen die de risicopremies op kapitaalinvesteringen verlagen en daarmee extra kapitaalinvesteringen en -inzet stimuleren, waardoor de kapitaalintensiteit van productie toeneemt.

Component 1 stimuleert vooral kapitaalinvesteringen en verhoogt de arbeidsvraag ten behoeve van de groene transitie. Component 2 vergroot de doelmatigheid en de productiviteit door inzet op digitalisering en verhoogt de kapitaal- en technologie-intensiteit van de productie. Component 3 vermindert arbeidsmarkt mismatches door een ruimer en beter woningaanbod, stimuleert kapitaalinvesteringen door lagere risicopremies en verhoogt de arbeidsvraag in de bouw. Component 4 verhoogt de arbeidsproductiviteit door verbetering van onderwijs en opleiding, vermindert mismatches en vergroot de arbeidsvraag in de publieke sector. Component 5 stimuleert arbeidsdeelname, vermindert mismatches en verhoogt de arbeidsvraag in de zorgsector. In de tabel hieronder is per component een overzicht van de investeringen opgenomen, met een specifieke beoordeling van de verspreidingskanalen waarlangs de investeringen de positieve impact op de potentiële bbp-groei en banencreatie realiseren.

Tabel 1.5 Verspreidingskanalen voor de effecten van investeringen naar de reële economie.

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
Bevorderen groene transitie	<p>De maatregelen in component 1 kunnen worden ingedeeld in investeringen en hervormingen ter bevordering van de energietransitie en afname van stikstofuitstoot om behoud en verbetering van de Nederlandse natuur te realiseren. Hervormingen omvatten belasting- en heffingshervormingen die tot vergroening moeten leiden, terwijl met de investeringen duurzame energiebronnen worden gestimuleerd. Ook levert het plan een bijdrage aan het verminderen van stikstofuitstoot, onder andere door natuurherstel- en natuurverbetering, en door Nederlandse schepen schoner te laten varen.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>Maatregelen gericht op het bevorderen van de energietransitie hebben als voornaamste doel om additionele kapitaalinvesteringen aan te wakkeren en technologische vernieuwingen te stimuleren zoals de maatregel Waterstof 1.112, de maatregel Energietransitie binnenvaart 1.113, en de maatregel Luchtvaart in transitie 1.114. Het gaat om het ondersteunen van technologieën</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>die nog niet zelfstandig door de markt worden opgepakt of waarvoor nog geen markt bestaat. Maatregelen wakkeren verdere kapitaalinvesteringen door marktpartijen aan, doordat de onrendabele top van de investeringen wordt weggenomen of essentiële infrastructuur wordt aangelegd. Deze investeringen bevorderen economische ontwikkeling en daarmee de economische groei. Daarnaast vergroot het de kennis in nieuwe technologieën. Deze kennis is ook breder in Nederland toepasbaar en kan geëxporteerd worden. Hierdoor ontstaat een extra kanaal voor potentiële groei.</p> <p>De maatregel 'Wind op Zee' combineert bijvoorbeeld investeringen in de productie van windenergie op de Noordzee met de versterking van het ecosysteem in de Noordzee. Bedrijven die betrokken zijn bij de ontwikkeling en realisatie van windenergie op zee dragen bij aan de economische groei van Nederland. Nu al hebben Nederlandse bedrijven een marktaandeel van ongeveer 25 procent van de totale Europese markt voor wind op zee. De maatregel versterkt de Nederlandse thuismarkt en biedt hiermee groeipotentieel voor toepassing in andere landen. Ten slotte heeft de ontwikkeling van windenergie een positief effect op de zelfvoorzienendheid van energie.</p> <p>Naast ecologische verbetering stimuleert bijvoorbeeld het Programma Natuur de economische ontwikkeling van natuur-inclusieve sectoren die gebruik maken van natuurlijk kapitaal, zoals water, voedsel, bouwmaterialen en recreatiegebieden. De stikstofaanpak biedt ondernemers duidelijkheid, waardoor zij niet langer hoeven te wachten met investeringen. Enkel de subsidie sanering varkenshouderijen kent een negatieve directe economische impact omdat economische activiteit wordt afgeknepen, al is aannemelijk dat de productiefactoren op lange termijn elders in de economie worden benut.</p> <p>Banencreatie</p> <p>De maatregelen omtrent de energietransitie hebben een positief effect op de baancreatie en werkgelegenheid in meerdere sectoren. Voor de aanleg van windparken, infrastructuur en productiefaciliteiten voor waterstof zijn extra (technisch) geschoolde werkenden nodig. Daarnaast zorgen bijvoorbeeld onderhoudswerkzaamheden voor een structurele vraag naar arbeid. De maatregel in de binnenvaartsector verzekert een toekomstige groei en werkgelegenheid, bij een onveranderde duurzame eindvraag. Tegelijkertijd leiden de maatregelen tot een lagere arbeidsvraag in de agrarische sector en fossiele energiesector.</p> <p>De maatregelen om de stikstofuitstoot aan te pakken zijn geclusterd in maatregelen die de stikstofdepositie verlagen om de gevolgen hiervan voor de natuur te mitigeren en het Programma Natuur, dat bestaat uit directe investeringen voor natuurherstel en -versterking. Lokaal kan door de ontwikkeling van natuurgebieden werkgelegenheid ontstaan door de nieuwe aanleg, inrichting en beheer van de gebieden. De structurele afname van de werkgelegenheid in de landbouwsector wordt zo mogelijk gecompenseerd door investeringen in het Programma Natuur</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
Vernellen digitale transformatie	<p>De verwachte macro-economische effecten van de maatregelen om de digitale transitie te versnellen zijn over het algemeen positief en structureel van aard, omdat de maatregelen gericht zijn op het stimuleren van de digitalisering van de Nederlandse economie. Dit geldt niet voor de maatregelen onder sub-component 2.3, die primair gericht zijn op het realiseren van een digitale transformatie van de interne organisatie van de overheid. Dit is een randvoorwaarde voor een effectief en efficiënt functionerende overheid die burgers van dienst is.</p> <p>De maatregelen onder sub-component 2.1 (Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden) en component 2.2 (Toekomstbestendig maken van mobiliteit) zetten in op het realiseren van moderne randvoorwaarden voor macro-economische groei in het bedrijfsleven door middel van digitalisering van infrastructuur en ecosystemen. Het verwachte positieve effect hiervan op de potentiële groei is dan ook groter.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>De macro-economische effecten van de maatregelen gericht op het optimaliseren van de digitale huishouding van de overheid zijn nihil. De overige investeringen hebben een hoge verwachte impact op het bbp. Diverse voorgestelde investeringspakketten, zoals de Digitaliseringsimpuls Onderwijs NL en AiNed, bestaan uit een brede mix van investeringen in het verbeteren van het Nederlandse digitale ecosysteem, zoals fysieke digitale infrastructuur, (om)scholing en directe financiering. Door het brede toepassingsgebied van de pakketten is sprake van een groot bereik, waardoor de verwachte positieve effecten op efficiency en productiviteit breed door de economie uitwerken. De aard van mobiliteitsinvesteringen in ERTMS, Veilige, Slimme & Duurzame Mobiliteit en Intelligente Wegkantstations verhoogt de potentiële groei door minder congestie, intensiever infrastructuurgebruik, energiebesparing en adaptiviteit voor nieuwe mobiliteitsvormen – welke positieve externe effecten hebben. Over het algemeen worden de meeste voorgestelde investeringen in deze pijler gedaan in technologieën met bewezen economische waarde en tamelijk zekere effecten op het bbp. Er bestaat wel onzekerheid over de omvang en richting van effecten op relatief onontgonnen domeinen, zoals AI en quantumtechnologie. Ten slotte zijn investeringen in digitalisering vaak randvoorwaardelijk, waarbij het positieve economische effect vooral wordt bereikt als de markt de mogelijkheden benut.</p> <p>Banencreatie</p> <p>Evenals bij potentiële bbp-groei geldt dat de effecten van maatregelen voor het optimaliseren van de digitale huishouding van de overheid nihil zijn voor banencreatie. De investeringen in slimme mobiliteit, intelligente wegkantstations en ERTMS hebben beperkte directe arbeidsmarkteffecten, maar de doelmatigheidswinsten kunnen zich indirect vertalen in een hogere multifactorproductiviteit en extra werkgelegenheid over de hele economie. De investeringen in digitalisering van het onderwijs, AI en quantumtechnologie hebben onderdelen die specifiek inzetten op educatie, omscholing en het creëren van onderzoeksplaatsen. Dit kan ertoe leiden dat bedrijven en overheden sneller geschikte werknemers vinden met benodigde digitale vaardigheden en kennis waardoor de arbeidsproductiviteit stijgt.</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>In hoeverre de toepassing van AI, datadeelinfrastructuur en quantumtechnologie per saldo leidt tot uitbreidingsvraag is onduidelijk: er worden nieuwe banen gecreëerd, maar ook bestaande banen vervangen. Echter, in de huidige situatie van aanzienlijke knelpunten in diverse sectoren kan het (gedeeltelijk) vervangen van routinematige banen door meer gevarieerde banen een positieve effect hebben op de werkgelegenheid in de techniek, waarbij personeel wordt vrijgespeeld om (met eventueel omscholing) in kratesectoren ingezet te worden. Tevens kan een deel van de vervangingsvraag als gevolg van vergrijzing worden opgevangen door efficiënter te werken.</p> <p>De verwachting is dat investeringen een geringe positieve impact op baancreatie op lange termijn hebben. Deze baancreatie vindt plaats in meerdere sectoren en is structureel van aard.</p>
<p>Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving</p>	<p>Investerings in de woningmarkt beogen een groter aanbod van betaalbare woningen en de verduurzaming van de bestaande gebouwde omgeving. Dat laatste betreft maatschappelijk vastgoed, bedrijfsgebouwen en woningen. Het kabinet reserveert € 1 miljard voor de stimulering van betaalbare woningbouw, bijna € 0,3 miljard voor het verduurzamen van bestaand maatschappelijk vastgoed en ruim € 0,6 miljard voor het verduurzamen van woningen en andere gebouwen door huishoudens en bedrijven. De investeringen sluiten aan bij de landspecifieke aanbevelingen van de EC om de verstoringen op de woningmarkt terug te dringen (2019), de schulden van huishoudens te beperken (2019, 2022), de investeringen in de energietransitie te stimuleren en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen (2022). De investeringen sluiten ook aan bij de aanbevelingen om de publieke uitgaven aan de groene en digitale transitie te vergroten (2022) en private investeringen aan te moedigen in het kader van de groene en digitale transitie (2022).</p> <p>Potentiële groei</p> <p>Een groter aanbod van betaalbare woningen kan bijdragen aan een stabielere economie. Hiermee sluit het aanbod beter aan op de vraag, waardoor huishoudens minder kwetsbaar worden voor fluctuaties in de rente, woningprijzen, veranderingen in het inkomen en andere schokken. Bovendien daalt de eigenwoningsschuld. Doordat bij een groter en evenwichtiger woningaanbod de prijzen minder hard stijgen, hoeven huishoudens ook minder geld te lenen voor de aankoop van een woning. Dit verhoogt hun financiële weerbaarheid en verlaagt schulden.</p> <p>Grotere macro-economische stabiliteit verlaagt de risicopremie, waardoor investeringen sneller rendabel zijn en bedrijven meer zullen investeren. Dit draagt bij aan een hoger bbp.</p> <p>Op korte termijn geven de investeringsmaatregelen een stevige impuls aan de economie. Het is echter de vraag in hoeverre deze impuls kan worden gerealiseerd, omdat arbeidsmarktkrapte en milieuproblemen beperkende factoren zijn. Er is nu bijvoorbeeld een grote vraag naar installateurs, waardoor de wachttijd voor een warmtepomp vaak al langer is dan zes maanden. Ook dienen milieuproblemen, zoals de stikstofproblematiek (zie de</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>maatregelen in Component 1), te worden opgelost alvorens deze forse impuls kan worden gerealiseerd. In de praktijk zal de positieve economische impuls hierdoor worden uitgesmeerd naar de middellange termijn, waarin de krapte wat afneemt en de milieuproblemen zijn opgelost. Op de middellange termijn is hierdoor sprake van een positief effect op het bbp.</p> <p>Banencreatie</p> <p>Gezien de krappe arbeidsmarkt is het onwaarschijnlijk dat de investeringen op korte termijn leiden tot een hoge mate van baancreatie. Zij leiden veeleer tot verschuivingen van werkgelegenheid in de richting van de techniek, bouwnijverheid en energiesector, waar arbeid waarschijnlijk wel productiever wordt ingezet dan elders. Ook op langere termijn is in beginsel vaak sprake van een verschuiving van werkgelegenheid, waarbij niet of nauwelijks extra werkgelegenheid wordt gecreëerd.</p> <p>Toch is wel sprake van enige baancreatie. Het marktrisico daalt voor bedrijven, waardoor zij minder terughoudend hoeven zijn met het aannemen van personeel en minder snel personeel hoeven te ontslaan. Door het lagere marktrisico zijn bedrijfsinvesteringen eerder rendabel, wat tot baancreatie kan leiden. Dit is een gering structureel positief werkgelegenheidseffect.</p> <p>De grotere macro-economische stabiliteit als gevolg van woningmarkthervormingen leidt bovendien tot minder conjuncturele werkloosheid in bijvoorbeeld de techniek, bouwnijverheid en energiesector. Hierdoor neemt de aantrekkelijkheid van deze sectoren toe en zal de werkgelegenheid stabiel zijn.</p>
<p>Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs</p>	<p>Investeringen in arbeidsmarkt en onderwijs hebben als doel de structuur van de arbeidsmarkt te versterken. De investeringen zijn tijdelijke maatregelen om de impact van COVID-19 op de arbeidsmarkt en het onderwijs te verzachten of ongedaan proberen te maken en maatregelen die een impuls moeten geven aan het duurzaam versterken van de arbeidsmarkt.</p> <p>De impuls NL Leert door is gericht op een leven lang ontwikkelen. Regionale mobiliteitsteams (RMT's) zijn gericht op het verkorten van de werkloosheidsduur, het ondersteunen van kwetsbare groepen bij het vinden van werk en het voorkomen van werkloosheid. Onderwijsinvesteringen krijgen vorm via vier specifieke maatregelen en het Nationaal Groeifonds (NGF). Het NGF is een éénmalige impuls door de overheid middels het financieren van kansrijke projecten die bijdragen aan het verdienvermogen op de lange termijn. Onderdeel van het NGF is het Nationaal Onderwijslab AI (NOLA), dat zich richt op innovatieve digitale toepassingen in het onderwijs. Belangrijkste direct belanghebbenden zijn docenten en studenten die gebruik maken van deze toepassingen. Bij de ontwikkeling van producten en diensten ligt de focus op projecten die aantoonbaar bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Het gaat om innovaties die een verbetering opleveren van het primaire (onderwijs)proces. De overige drie onderwijsinvesteringen zijn gericht op het repareren van onderwijsachterstanden die door verschillende groepen zijn opgelopen tijdens de lockdowns. Het gaat om inhaal- en ondersteuningsprogramma's in het</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>funderend onderwijs die gericht zijn op aanvullende investeringen in het opleidingsniveau en de arbeidsmarktkansen van de huidige generatie scholieren en migranten om ze terug te brengen op het niveau en groeipad zoals dat voor de COVID 19-crisis verwacht werd. Daarnaast is ondersteuning geboden aan examenleerlingen en zijn laptops, tablets en internetrouters voor online en hybride onderwijs beschikbaar gesteld aan kwetsbare jongeren.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>Op korte termijn kunnen de investeringen een impuls geven aan het bbp. Hierbij kan de krapte op de arbeidsmarkt echter een beperkende factor zijn. Investerings waarvoor additionele arbeidskrachten nodig zijn kunnen op korte termijn wellicht niet (volledig) plaatsvinden. De meeste investeringen hebben een tijdelijk karakter, maar toch kan een aantal investeringen lange termijneffecten hebben.</p> <p>Het NGF heeft een langetermijneffect als de investeringen worden aangevuld met private middelen en worden benut voor het verbeteren van het innovatie- en onderwijssysteem. Indien dit tot stand komt heeft de investering van € 20 mld. structureel positieve effecten op werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en bbp-groei en is het tevens mogelijk om op termijn de staatsschuld als percentage van het bbp te verlagen.</p> <p>De toepassingen in het NLOAI beogen het Nederlandse onderwijssysteem te verbeteren, waardoor de productiviteit en de economische groei stijgen.</p> <p>De drie overige onderwijsinvesteringen voorkomen het verder oplopen van achterstanden en proberen de opgelopen achterstanden weg te werken. Op lange termijn is de verwachting dat de arbeidsproductiviteit en bbp-groei weer op het voor COVID-19 verwachte pad terechtkomen.</p> <p>Banencreatie</p> <p>Met de investeringen in NL Leert door verbetert de kwantiteit en kwaliteit van het arbeidsaanbod, waardoor de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit stijgen. Er wordt in de periode 2020-2022 € 182,5 mln. euro beschikbaar gesteld, wat een tijdelijk en beperkt positief heeft op de groei van de werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit.</p> <p>De Regionale Mobiliteitsteams (RMT's) zorgen voor een betere werking van de arbeidsmarkt (via een betere samenwerking tussen de verschillende partijen én via het aanpassen van de kwalificatie van het aanbod op de vraag) en kunnen helpen om het menselijk kapitaal van werkzoekenden en kwetsbare personen op de arbeidsmarkt op peil te houden of te brengen. De RMT's brengen werkzoekenden, bemiddelaars en potentiële werkgevers gericht met elkaar in contact. RMT's bieden aanvullende dienstverlening die ontbreekt in de reguliere private en publieke dienstverlening die onderdeel zijn van een omvangrijker sociaal plan om de gevolgen van COVID-19 te verzachten. De dienstverlening kan bestaan uit het opstellen van loopbaanplannen, sollicitatietrainingen, omscholingsprogramma's of andere maatwerkprogramma's. Het totale begrote budget is € 294 mln. De gebudgetteerde uitgaven zijn uitgespreid over de jaren 2020-2022, waarbij het</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>zwaartepunt ligt in 2021 en 2022. De beoogde effecten van de RMT's zijn in beginsel tijdelijk, omdat de investering een tijdelijk karakter heeft.</p> <p>Het NGF heeft een langetermijneffect als de investeringen worden aangevuld met private middelen en worden benut voor het verbeteren van het innovatie- en onderwijssysteem. Indien dit tot stand komt heeft de investering van € 20 mld. structureel positieve effecten op werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit.</p> <p>De toepassingen in het NOLAI beogen het Nederlandse onderwijssysteem te verbeteren, waardoor de hele maatschappij kan profiteren van beter onderwijs. Een beter opgeleide beroepsbevolking verhoogt de werkgelegenheid en de economische groei, waarbij het onbekend is hoe effectief het NOLAI zal zijn. Het budget is € 80 mln. euro t/m 2032. In de periode t/m 2026 gaat het om € 37,3 mln. die vallen onder het HVP.</p> <p>De drie overige onderwijsinvesteringen voorkomen het verder oplopen van achterstanden en proberen de opgelopen achterstanden weg te werken. Op korte termijn levert dit werkgelegenheid op in het onderwijs, waarbij de krapte in het onderwijs een uitdaging is om deze werkgelegenheid te creëren.</p>
<p>Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid</p>	<p>De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding van de capaciteit. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie door de aanschaf, lease en licenties van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Ten slotte wordt er geïnvesteerd in de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.</p> <p>Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel te versterken, onder meer door de bestaande krapte van gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis te beperken.</p> <p>Het investeringspakket vergroot de paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises en kan in die situaties een aanzienlijk effect hebben op het voorkomen van een forse daling van het bbp en de werkgelegenheid. Bijvoorbeeld doordat beperkende maatregelen minder streng en integraal hoeven te zijn.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>De capaciteit in de zorg, in het bijzonder de IC-capaciteit, was tijdens de COVID-19 crisis een bottleneck voor het openhouden van grote segmenten van de economie. Met meer IC-capaciteit zijn minder beperkende maatregelen</p>

Component	Impact op potentiële groei en banencreatie
	<p>nodig, waardoor de economie beter blijft draaien. Daarnaast draagt betere zorg bij aan de gezondheid van mensen die met corona, of de gevolgen van een andere gezondheids crisis, te maken krijgen. In het bijzonder hebben mensen met een zeer ernstig verloop van COVID-19 door betere beschikbaarheid van IC-zorg een grotere overlevingskans en uitzicht op een beter herstel na de IC-opname. Ook wordt afschaling van andere (planbare) medische zorg voorkomen – mede door de inzet van e-health toepassingen, met een positief effect op de gezondheid van de bevolking. Een betere gezondheid werkt naar verwachting door in een hogere arbeidsdeelname en een hogere arbeidsproductiviteit.</p> <p>Het wegnemen van onzekerheid over zorgcapaciteit en -paraatheid leidt tot minder strenge beperkende maatregelen bij een volgende pandemie. Hierdoor is een gering structureel bbp-effect te verwachten.</p> <p>Banencreatie</p> <p>Investerings in nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur kunnen via gezondheidsverbeteringen ook bijdragen aan een hogere arbeidsdeelname en een hogere arbeidsproductiviteit. Daarnaast dragen deze investeringen naar verwachting bij aan de productiviteit in de zorgsector.</p> <p>Uitbreiding van de IC-capaciteit heeft ook een direct effect op de werkgelegenheid in deze sector. Het pakket draagt daarnaast bij aan de werkgelegenheid van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten, bijvoorbeeld vanwege beperkende maatregelen, lockdowns, tijdelijke sluiting van sectoren, faillissementen of de beëindiging van tijdelijke contracten. Hiermee wordt ook een structurele verbetering van de match tussen vraag en aanbod in de zorg beoogd. Werkgevers doen kennis en ervaring op met het ontlasten van de zorg, door de inzet van ondersteunende functies al dan niet in combinatie met zij-instroomtrajecten. Medewerkers die op deze manier zijn ingestroomd, kunnen vervolgens regulier worden ingezet en vast worden aangenomen. Verder kan de inzet in de zorg van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten voorkomen dat deze mensen uit het arbeidsproces raken, ten koste van hun inzetbaarheid op de lange termijn. Het versterken van de gezondheidssector en de pandemieparaatheid hebben een positief effect op de werkgelegenheid in de zorg en zorgen voor een meer stabiele werkgelegenheid in de economie ten tijde van beperkende maatregelen.</p>
Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	Component 6 heeft als doel het beperken van agressieve belastingplanning en witwassen. De maatregelen beogen om een hoger ondergrens te creëren in de Vpb en om mismatches tussen belastingstelsel te elimineren. De maatregelen in component 6 bestaan enkel uit hervormingsmaatregelen. Hun impact wordt verderop toegelicht.

Verspreidingskanalen voor de effecten van hervormingen

Naast 28 investeringen bestaat het HVP uit 20 hervormingen van bestaand beleid. Over het algemeen geldt dat de opgenomen hervormingen een positieve bijdrage leveren aan het structurele groeipotentieel van de Nederlandse economie en de creatie van banen in de komende jaren en op langere termijn. Tevens zijn meerdere maatregelen gericht op het voorkomen van toekomstige arbeidsmarktknelpunten door vergrijzing. Veel hervormingen zijn erop gericht het groeipotentieel

van de Nederlandse economie duurzamer, inclusiever en toekomstbestendiger te maken. De hervorming van de energielasting en versnelling van de digitale transformatie dragen bij aan de *twin transition* van de Nederlandse economie.

Hervormingen hebben over het geheel genomen en zeker op korte termijn een minder directe impact op de banencreatie in de Nederlandse economie dan investeringen. Hervormingen uit Component 1 en 3 hebben indirecte gevolgen voor een toekomstbestendige arbeidsvraag, maar hebben geen directe impact op de banencreatie. De hervorming van het tweede pijlerpensioenstelsel in Component 4 kan de mobiliteit op de arbeidsmarkt vergroten en resulterende efficiencywinsten kunnen de arbeidsvraag beperkt verhogen. Hervormingen uit Component 5 leiden tot een beperkte hogere arbeidsproductiviteit en -participatie, waarmee de vraag naar arbeid zal toenemen. De overige componenten hebben geen impact op banencreatie. In de tabel hieronder is per component een overzicht van de hervormingen opgenomen, met een beoordeling van de specifieke verspreidingskanalen waarlangs een beleidshervorming de positieve impact op de potentiële bbp-groei en banencreatie bereikt.

Tabel 1.6 Kanalen voor de transmissie van hervormingen naar de reële economie.

Component	
1. Bevorderen groene transitie	<p>De maatregelen in de component 1 zijn erop gericht CO₂-uitstoot en het gebruik van (fossiele) energie terug te dringen. Hiermee wordt beoogd de groene transitie te versnellen en klimaatmitigerende maatregelen te stimuleren. Enerzijds zorgen de maatregelen voor het direct beprijsen van CO₂-uitstoot (zoals de CO₂-heffing voor de industrie) of het gebruik van energie (hervorming energielasting). Dit stimuleert investeringen in energiebesparende of uitstootverlagende maatregelen en het gebruik van duurzame alternatieven. Anderzijds wordt het gebruik van mobiliteit beprijsd (zoals de verhoging van de vliegtuigelasting en de hervorming van de autobelastingen) om duurzame alternatieven te stimuleren en het gebruik van energie terug te dringen.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>Over het algemeen hebben de maatregelen een redelijk positief effect op het terugdringen van de CO₂-uitstoot en het gebruik van (fossiele) energie. De hervormingen zorgen voor een financiële prikkel om energiebesparende en uitstoot-verlagende maatregelen te nemen. Deze maatregelen stimuleren de ontwikkeling en toepassing van technologieën die nu nog niet opgepakt worden door de markt. Het bereik van de maatregelen is hoog, omdat het meerdere sectoren en eindgebruikers in de Nederlandse economie betreft. De maatregelen leiden tot structurele effecten, met uitzondering van de CO₂-heffing die afhankelijk is van de ontwikkeling van de EU ETS prijs (conjunctureel).</p> <p>De hervorming van de autobelastingen heeft als doel de autobelastingen toekomstbestendig te maken en structurele belastinginkomsten te genereren door de belasting afhankelijk te maken van het aantal gereden kilometers. Een indirect doel van de hervorming is om duurzamer gedragsverandering te stimuleren. Een indirect structureel positief effect van de hervorming is het stimuleren van een modal shift. Gebruikers zullen eerder geneigd zijn andere vervoersmethoden te gebruiken wanneer de prijzen van verschillende vormen van vervoer veranderen. Dit heeft een beperkt positief effect op bijvoorbeeld de toepassing van Mobility as a Service (MaaS). De onzekerheid over deze</p>

Component	
	<p>effecten is overigens hoog, omdat onbekend is hoe hoog de precieze elasticiteiten zijn (en daarmee hoe groot de prikkel moet zijn).</p> <p>Banencreatie</p> <p>De maatregelen in component 1 hebben geen directe effecten op potentiële banencreatie. De voorgenomen investeringen in component 1 kunnen wel energiebesparende en uitstootverlagende maatregelen bevorderen en hebben bovendien een positief effect op de ontwikkeling van nieuwe technieken en de installatie van duurzame alternatieven. Dit heeft structurele positieve effecten op de baancreatie. Indirect kan er een redelijke impact op de baancreatie verwacht worden, maar de onzekerheid over de impact is hoog. De huidige krapte op de arbeidsmarkt kan installatie en investeringen op korte termijn uitstellen. Ook kunnen bedrijven meer kapitaalintensieve investeringen overwegen, waarmee de baancreatie beperkt blijft. De maatregel 'Groenvermogen waterstof' voorziet expliciete investeringen in een human capital agenda. De verwachte baancreatie gerelateerd aan waterstof zal echter op korte termijn nog beperkt blijven en worden ingevuld met huidige (bijgeschoolde) capaciteit. De maatregel kan wel bijdragen aan de (middel)lange baancreatie rondom waterstof, in het bijzonder wanneer de productie in Nederland zal gaan toenemen. Tegelijkertijd daalt in de fossiele energiesector de werkgelegenheid.</p> <p>De hervorming van de energiebelasting geeft een prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen. Gebruikers zullen hierdoor onder andere investeren in isolerende maatregelen, switchen naar elektrische alternatieven voor opwekking van warmte en elektrificatie van productieprocessen. Ontwikkeling en installatie heeft een positief effect op de werkgelegenheid en het welzijn van burgers in Nederland.</p>
2. Versnellen digitale transformatie	<p>In het maatregelenpakket van Pijler 2 'Versnellen van de digitale transformatie' is slechts één hervorming opgenomen. Dit betreft maatregel 2.3H1 Informatiemanagement Overheid die betrekking heeft op het opzetten en onderhouden van het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI), als onderdeel van het toekomstbestendig maken van IT bij de overheid. De maatregel richt zich primair op het realiseren van institutionele en maatschappelijke impact door een bijdrage te leveren aan een transparante en open overheid die burgers volledig inzicht biedt in overheidsinformatie.</p> <p>Zodoende heeft PLOOI geen directe macro-economische effect op indicatoren als potentiële bbp-groei en banencreatie in Nederland. Impact, bereik en zekerheid van macro-economische effecten zijn dus op conjunctureel en structureel vlak niet noemenswaardig.</p>
3. Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving	<p>De hervormingen op de woningmarkt passen bij de aanbevelingen van de EC om verstoringen op de woningmarkt terug te dringen. Het brede pakket bevat hervormingen die fiscale verstoringen terugdringen (leegwaardratio; verruimde schenkingsvrijstelling) en hervormingen die de aanbodzijde van de woningmarkt beter doen functioneren (meer bouwregie, minder huurregulering, minder vertraging door procedures). De hervormingen bevorderen de bouw van nieuwe woningen en beogen een gezonder functioneren van de woningmarkt. De hervormingen kunnen ook helpen om de eigenwoningschuld</p>

Component	
	<p>te beperken. Een groter woningaanbod remt de woningprijstijging af, waardoor huishoudens minder hoeven te lenen.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>De verwachte lange termijnimpact op bbp-groei is positief. Op korte termijn kunnen verhoogde bouwactiviteiten en hogere mobiliteit op de woningmarkt leiden tot hogere bbp-groei. In de praktijk zullen effecten waarschijnlijk uitgesmeerd worden in tijd, waardoor initieel sprake is van hogere bbp-groei die vervolgens afvlakt.</p> <p>De hervormingen werken stabiliserend op de economie en bevorderen daarmee het groeipotentieel. Eerder wezen het IMF en DNB er al op dat de fiscale behandeling van woningen in Nederland destabiliserend werkt. De fiscale hervormingen komen tegemoet aan deze kritiek. Zowel de fiscale hervormingen als de aanbodzijdehervormingen bevorderen de macro-economische stabiliteit op lange termijn. Doordat het macro-economische risico voor bedrijven daalt, zijn investeringen eerder rendabel. Dit leidt tot een gering structureel positief effect op de groei van het bbp.</p> <p>De aanbodzijdehervormingen kunnen bovendien op de langere termijn bijdragen aan productiviteitsgroei. Door een groter woningaanbod in gebieden waar de arbeidsproductiviteit hoog is, ontstaan meer productiviteitsspillers binnen de beroepsbevolking. Hierdoor stijgt de gemiddelde productiviteit en hiermee de groei van het bbp. Dit effect van spillovers is structureel, maar gering van omvang.</p> <p>Banencreatie</p> <p>Gezien de krappe arbeidsmarkt is het onwaarschijnlijk dat de hervormingen op korte termijn leiden tot extra werkgelegenheid. De hervormingen leiden veeleer tot verschuivingen van werkgelegenheid in de richting van de bouwsector en aanverwante sectoren. Ook op langere termijn is in beginsel vaak sprake van een verschuiving van werkgelegenheid, waarbij niet of nauwelijks extra werkgelegenheid ontstaat. Daarnaast zal een deel van de extra werkgelegenheid in de bouwnijverheid worden ingevuld door arbeidsmigranten waardoor het onbenut potentieel in Nederland niet of nauwelijks wordt benut.</p> <p>Toch is wel sprake van enige baancreatie. Het marktrisico daalt voor bedrijven, waardoor zij minder terughoudend hoeven zijn met het aannemen van personeel en minder snel personeel hoeven ontslaan. Door het lagere marktrisico zijn bedrijfsinvesteringen eerder rendabel, wat tot meer structurele baancreatie kan leiden, ook voor arbeidsmigranten.</p> <p>De grotere macro-economische stabiliteit als gevolg van woningmarkthervormingen leidt bovendien tot minder conjuncturele werkloosheid in de techniek en bouwnijverheid. Hierdoor verbetert de efficiency van de arbeidsmarkt doordat conjuncturele zoek- en ontslagkosten worden vermeden.</p>
4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en	De arbeidsmarkt wordt hervormd door de zelfstandigenaftrek af te bouwen, een verzekering voor arbeidsongeschiktheid voor zelfstandigen in te voeren en het pensioenstelsel te hervormen. Een centraal doel van deze hervormingen is

Component	
toekomstgericht onderwijs	<p>een gelijk spelveld voor werkenden. Concurrentie op arbeidscontractvorm neemt dan af en de bescherming van groepen werkenden neemt toe. De hervormingen volgen op aanbevelingen van de EC, het advies van de commissie Regulering van werk en zijn onderdeel van het coalitieakkoord.</p> <p>Het gemiddelde inkomen van de zelfstandigen is relatief laag en veel zelfstandigen zijn niet altijd verzekerd voor arbeidsongeschiktheid en bouwen gemiddeld minder pensioen op dan werknemers met een vergelijkbaar inkomen. In veel gevallen levert het ondernemerschap geen extra bijdrage aan de economie in de vorm van doorgroei of extra innovatie, wat het belastingvoordeel van de zelfstandigenaftrek ineffectief maakt. Ook zijn bedrijven met de inhuur van zelfstandigen goedkoper uit dan met werknemers in loondienst. De keuze voor het inhuren van zelfstandigen, of het werken als zelfstandigen, lijkt mede te worden bepaald door de lagere belastingdruk en de niet-verplichte afdracht van sociale premies voor werknemersverzekeringen. En werkgevers lopen minder risico (door afwenteling van risico's op zelfstandigen). Bij ziekte, arbeidsongeschiktheid, andere productiviteitsrisico's en het risico van vraaguitval ligt het risico bij de zelfstandige. Zeker zelfstandigen met een lage verdien capaciteit zijn niet in staat om de kosten van hun eventuele verzekering door te berekenen aan de opdrachtgever. Hierdoor is sprake van onderverzekering en scheve concurrentie tussen zzp'ers en werknemers (met name met een lage verdien capaciteit).</p> <p>De tweede pijlerpensioenen worden ingericht via een collectieve premieregeling (CDC). In de nieuwe situatie is de pensioenpremie voor alle leeftijden gelijk en de pensioenopbouw gebaseerd op actuariële regels. Het pensioen is dan bepaald door de ingelegde premie en het daarop behaalde rendement.</p> <p>Potentiële groei</p> <p>Door het gelijkere spelveld wordt de arbeidsmarkt structureel verbeterd. De allocatie van werkenden wordt meer bepaald door economische motieven dan door fiscale prikkels. De effecten op werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en bbp-groei zijn structureel positief, maar beperkt van omvang. Er worden middelen bespaard door een voor grote groepen ineffectief belastingvoordeel te schrappen (structureel € 1,6 mld.).</p> <p>Het nieuwe pensioenstelsel is neutraler ten aanzien van arbeidsmobiliteit. Eventuele negatieve gevolgen voor de pensioenopbouw bij bijvoorbeeld wisselingen tussen werknemer en zelfstandige worden beperkt. De arbeidsmobiliteit in Nederland zal hierdoor toenemen, waardoor de allocatie van werkenden verbetert. Dit heeft een positief effect op de arbeidsproductiviteit en een beperkt structureel positief effect op werkgelegenheid en bbp.</p> <p>De hervorming van het pensioenstelsel leidt bovendien tot meer macro-economische stabiliteit. Zowel ouderen als jongeren hoeven dan minder te sparen uit voorzorg. Zij kunnen er meer op vertrouwen dat zij hun consumptie op peil kunnen houden.</p>

Component	
	<p>Banencreatie</p> <p>De maatregelen hebben vooral een structureel effect op de arbeidsmarkt als geheel. De betere allocatie van werkenden leidt tot een beperkt hogere arbeidsproductiviteit en een beperkt positief bbp-effect.</p> <p>Een verlaging van de zelfstandigenaftrek maakt het financieel minder aantrekkelijk om zelfstandig ondernemer te worden, omdat het verschil in belastingdruk met werknemers kleiner wordt. Het effect op de totale werkgelegenheid (in uren en personen) is beperkt en afgerond 0%. Een sterke daling van de aftrek is een lastenverhoging, die mogelijk licht negatief kan uitpakken op de werkgelegenheid. De reden voor dit geringe effect is dat men vooral van zelfstandig ondernemer naar werknemer switcht. Afhankelijk van het type arbeidscontract kan dat meer baan- en inkomenszekerheid bieden en dat leidt er ook toe dat meer werkenden verzekerd zijn tegen ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid, alsmede pensioen in de tweede pijler opbouwen.</p> <p>Tegelijk wordt concurrentie op contractvorm ingedamd, waardoor de bescherming van werkenden toeneemt waar het gaat om de verzekering voor arbeidsongeschiktheid en de opbouw van een tweede pijler pensioen. Omdat zelfstandigen relatief duurder worden, leidt het in dienst nemen van werknemers minder tot een concurrentienadeel ten opzichte van concurrenten die werken met zelfstandigen.</p> <p>Een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering heeft een beperkt negatief effect op de structurele werkgelegenheid. Dit wordt veroorzaakt door een toename van het aantal zieke of arbeidsongeschiktheidsgevallen en gemiddeld hogere lasten op arbeid. Het effect op de werkgelegenheid is beperkt omdat zelfstandigen niet stoppen met werken, maar vooral kiezen voor een carrière als werknemer. De werkgelegenheidseffecten zijn beperkt negatief (-0,1%) vanwege enige moral hazard door de verzekering.</p> <p>Het nieuwe pensioenstelsel stimuleert de arbeidsparticipatie in beperkte mate doordat het impliciete belastingen wegneemt en meer transparant is over het individuele voordeel van betaalde pensioenpremies. Er vindt minder impliciete herverdeling plaats via het pensioenstelsel. In de nieuwe situatie wordt duidelijker dat de afgedragen pensioenpremie een vorm van arbeidsbeloning is, omdat hier individuele pensioenaanspraken tegenover staan. Hierdoor verkleint het ontmoedigende effect op de arbeidsparticipatie. Bovendien stijgt de arbeidsmobiliteit. De hogere efficiëntie op de arbeidsmarkt kan tot een stijging van de werkgelegenheid leiden.</p>
5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	De maatregelen in component 5 bestaan enkel uit investeringen, waarvan de positieve impact op de kracht en weerbaarheid van de economie elders wordt toegelicht.
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	De zes hervormingen in component 6 dragen bij aan het creëren van een ondergrens in de Nederland Vennootschapsbelasting (Vpb) of het elimineren van mismatches tussen belastingstelsels. Component 6 'Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen' heeft een neutraal of gematigd positief effect op het groeipotentieel en de werkgelegenheid van de

Component

Nederlandse economie. De mogelijke positieve effecten worden in dit geval veroorzaakt door verhoogde belastinginkomsten die, al dan niet, ingezet kunnen worden voor extra consumptie van arbeid en/of investeringen in het groeipotentieel. De gedragseffecten als gevolg van een hogere belastingdruk, blijven echter een onzekere factor waardoor harde uitspraken niet gedaan kunnen worden.

Potentiële groei

Multinationals kunnen door gunstige fiscale maatregelen bijvoorbeeld geen buitenlandse (liquidatie) verliezen met de Nederlandse vennootschapsbelasting (Vpb) verrekenen. Als gevolg hiervan ontvang het Rijk meer belasting inkomsten (net als buitenlandse overheden, in het bijzonder ontwikkelingslanden). Gezamenlijk levert dit volgens berekeningen van het CPB rond de €1 tot 1,5 miljard aan extra belastinginkomsten op. Anderzijds zal er op korte termijn een licht negatief effect optreden doordat het Nederlandse fiscale vestigingsklimaat convergeert naar andere EU-landen. Nederland wordt minder aantrekkelijk voor multinationals en er treden mogelijk gedragseffecten op, zoals het verplaatsen van een hoofdkantoor of een deel van de activiteiten naar elders. Een klein deel van deze gedragseffecten zijn reeds mee genomen in de berekeningen van het CPB. De impact van de gedragseffecten is echter lastig in te schatten waardoor de omvang onzeker is. Daarnaast is het sterk afhankelijk van het fiscaal beleid van andere landen. Doordat Nederland maatregelen meer gelijk trekt met andere Europese landen is het risico op een 'waterbedeffect', waarbij bedrijven zich gaan verplaatsen en de belastingontwijking elders plaatsvindt, minder groot. Welk effect (gedragseffect tegenover verhoogd overheidsinkomen) de overhand heeft, is afhankelijk van de vraag hoe de extra vergaarde financiële middelen door de overheid worden ingezet voor het groeipotentieel van de reële economie. De resultaten hebben een structurele en geringe positieve impact, al zorgen de gedragseffecten voor hoge risico's.

Potentiële banencreatie

Daarnaast omvat de component hervormingen op het gebied van nieuw anti-witwasbeleid. Meest relevante effecten van witwassen voor de Nederlandse economie is de meer of minder reële economische groei, veranderingen in directe buitenlandse investeringen en verandering van output, inkomen en werkgelegenheid. De hervormingen onder deze maatregel zullen een beperkte directe bijdrage leveren aan het groeipotentieel en de creatie van banen in Nederland. Wel moet worden opgemerkt dat het plan voorziet in een toename van de werkgelegenheid van de Financial Intelligence Unit (FIU) Nederland met 20 FTE waardoor de slagkracht van deze organisatie wordt vergroot. Deze submaatregel is eigenlijk een investering die direct banen creëert, als is het effect op de totale werkgelegenheid niet of nauwelijks meetbaar. Ook de overige hervormingen hebben geen effect op de banencreatie van Nederland.

1.5 Impact op het vlak van veerkracht en cohesie

1.5.1 Totaalanalyse

Alle componenten hebben een positieve impact op de veerkracht en cohesie van de Nederlandse economie. Deze veerkracht en cohesie is een belangrijk aspect om economische schokken op te kunnen vangen. Zo dragen Component 1 en Component 5 bij aan het versterken van de veerkracht om afhankelijkheden van internationale ontwikkelingen of natuurlijke schokken zoals de COVID-19 pandemie. Component 1 draagt hieraan bij door de afhankelijkheid van fossiele energie te verkleinen, Component 5 is erop gericht de gezondheidszorg veerkrachtiger te maken door onder meer knelpunten op de arbeidsmarkt van zorgpersoneel aan te pakken. Component 2 en 4 dragen bij aan de veerkracht door de versterking van digitale structuur en menselijk kapitaal door de innovatiekracht van het onderwijs en de persoonlijke ontwikkeling gedurende de hele loopbaan te promoten. Component 3 en 6 dragen bij aan de veerkracht door stabilisatie van de woningmarkt en het belastingstelsel.

De componenten hebben daarnaast een licht positieve impact op de cohesie in Nederland. Met name Component 6 versterkt de sociale cohesie doordat de maatregelen optreden tegen witwassen. Hierdoor stijgt de belastingmoraal op lange termijn en ontstaat het gedeelde gevoel dat iedereen een gelijk aandeel belasting betaalt. Daarnaast wordt criminaliteit voorkomen waarmee ondermijning van sociale structuren in de samenleving wordt tegengegaan.

1.5.2 Analyse per component

Tabel 1.7 Positieve impact op veerkracht en cohesie

Component	
1. Bevorderen groene transitie	<p>De maatregelen ter bevordering van de energietransitie en het verlagen van de stikstofuitstoot kennen in zekere mate een positieve impact op de economische veerkracht in Nederland. Ook dragen de hervormingen en investeringen onder de groene component bij aan de Nederlandse beleidskaders ten aanzien van duurzaamheid en klimaat. De bijdrage aan de Nederlandse sociale cohesie en sociale beschermingssystemen is verwaarloosbaar.</p> <p>De gemeenschappelijke deler van de ontwikkeling van duurzame bronnen, de overgang naar alternatieve energievoorziening en het beschermen van de Nederlandse natuur is het tegengaan van klimaatverandering en het inspelen op mogelijk uitputting van fossiele brandstoffen. De maatregelen bouwen hiermee voort op alle nationale beleidskaders die in de afgelopen jaren zijn opgesteld om Nederland te verduurzamen en te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Nederland kent een actief klimaat-, energie, milieu- en duurzaamheidsbeleid.</p> <p>Economische en institutionele veerkracht/structuur</p> <p>Zonder uitzondering versterken alle groene maatregelen van het HVP de veerkracht van de Nederlandse economie. Via ontwikkeling van alternatieve energiebronnen in eigen land neemt de afhankelijk van energie uit andere landen af. Dit geldt ook voor de afhankelijkheid van natuurlijk kapitaal, welke met het aanpakken van de stikstofuitstoot beperkt moet worden. De maatregelen voldoen bovendien aan de beginselen die het Britse Committee of Climate Change tijdens de coronapandemie heeft geformuleerd voor een veerkrachtig economisch herstel, te weten:</p>

Component	
	<ol style="list-style-type: none"> 1) Gebruik klimaatinvesteringen ter ondersteuning van het economisch herstel en het creëren van banen. 2) Zet in op een verschuiving naar klimaatvriendelijk gedrag op de langere termijn. 3) Zorg dat het land beter bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering. Zorg ervoor dat het herstel niet leidt tot een lock-in van broeikasgasemissies of van een verhoogd klimaatrisico. 4) Versterk prikkels voor emissiereductie als belastinghervormingen worden overwogen. <p>Nederlandse sociale cohesie en beschermingssystemen</p> <p>Het bevorderen van de energietransitie en het verlagen van de stikstofuitstoot kent op regionaal en nationaal niveau geen significante bijdrage aan Nederlandse sociale cohesie en sociale beschermingssystemen, met hierbij specifieke aandacht voor beleid gericht op kinderen en jongeren. Wel kan lokaal een verbeterd en schoner natuurgebied als gevolg van het Programma Natuur de sociale cohesie een impuls geven. De omvang van de impact is echter beperkt.</p>
2. Versnellen digitale transformatie	<p>Digitalisering kan breed ingezet worden om bij te dragen aan een meer veerkrachtigere economie en dito instituties. Bijvoorbeeld via het optimaliseren van digitale dienstverlening van overheden aan de samenleving, maar ook om bij te dragen aan de verbetering van het innoverend vermogen van de Nederlandse economie op bijvoorbeeld domeinen als zorg, onderwijs en industrie. Met name investeringen gericht op het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden kunnen een belangrijke rol spelen.</p> <p>Economische en institutionele veerkracht/structuur</p> <p>Investeringen gericht op het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden hebben een zekere impact op de versterking van de economische structuur van Nederland. Zo heeft de inzet op het verbeteren van digitale vaardigheden in de Digitaliseringsimpuls Onderwijs, AiNed, Digitale Infrastructuur Logistiek en de Quantum Delta tot gevolg dat toekomstige afstudeerders betere aansluiting vinden op de vraag vanuit de arbeidsmarkt. Dit heeft een brede, omvangrijke, structurele en zekere impact op de veerkracht en structuur. Ook draagt het promoten van innovatie technologieën bij aan versnelde invoering van digitale toepassingen via de drie maatregelen in de sub-component. Ook leidt het tot innovatie die de economische en institutionele veerkracht van de Nederlandse economie kan vergroten. Het brede toepassingsdomein van AI en quantum en de brede uitrol van digitalisering in het onderwijs en de logistiek zorgen voor een groot bereik en potentieel omvangrijke effecten die met deze sub-component gerealiseerd kunnen worden.</p> <p>Met investeringen in betere mobiliteit onder subcomponent 'Toekomstbestendig maken mobiliteit' wordt in bescheiden mate bijgedragen aan het verminderen van de kwetsbaarheid van de Nederlandse economie door een versterking van de landelijke en internationale infrastructuur en</p>

Component

bereikbaarheid. Dit kan burgers beter in staat stellen economisch actief te zijn, ook op locaties die verder van huis zijn gelegen.

De maatregelen in sub-component 'Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid' dragen met name bij aan de institutionele veerkracht van de Nederlandse economie. Het realiseren van een betrouwbare, veilige, toekomstbestendige en flexibele digitale infrastructuur stelt de overheid in Nederland in staat eigen operaties te optimaliseren en digitale dienstverlening richting de burger en bedrijven te faciliteren. Dit levert een structurele, zekere en redelijk omvangrijk versterking van de institutionele structuur van Nederland. Het bereik van de aanpassingen is echter slechts beperkt tot de doelgroepen die gebruik maken van de specifieke gedigitaliseerde diensten.

Nederlandse sociale cohesie en beschermingssystemen

De sub-component Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden heeft op sociaal en maatschappelijk vlak potentieel een breed toepassingsbereik. Met investeringen in onderwijs kan worden gewerkt aan de sociale weerbaarheid en inclusie van burgers online, terwijl de maatregelen op het gebied van AI en quantum zich specifiek ten doel stellen positieve maatschappelijke effecten te realiseren en mensgerichte principes en toepassingen van de technologieën te ontwikkelen. Hiertoe hebben de investeringspakketten voor AI en quantum diverse activiteiten op de planning staan die moeten zorgen voor een ethische, veilige en betrouwbare digitale omgeving voor burgers. De uiteindelijke omvang, duurzaamheid en bereik van de effecten zijn met investeringen in nieuwe technologieën echter niet op voorhand met zekerheid vast te stellen.

De investeringen in de subcomponent 'Toekomstbestendig maken mobiliteit' verhogen de connectiviteit met het buitenland en de verscheidenheid aan vervoersmogelijkheden. Dit heeft mogelijk een positieve impact op de sociale cohesie, omdat de mogelijkheden voor burgers in den brede – waaronder jongeren – toenemen en doelmatiger gereisd kan worden. Met name versnelling in de beschikbaarheid van deelmobiliteit, hubs en het terugdringen van onnodige vervoerbewegingen in wijken heeft een positief effect op kinderen, ouderen en lagere inkomensgroepen en de leefbaarheid in steden in algemene zin.

Tot slot hebben maatregelen op het vlak van 'Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid' een evident positieve impact op het realiseren van een transparante en open overheid die past bij de moderne informatiesamenleving. Zo wordt met het Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI) bijgedragen aan de democratische verantwoording van de overheid richting de burger, en het vertrouwen van de individuele burger en de maatschappij als geheel in het functioneren van de democratie. Daarnaast faciliteert het rechthebbende en rechtzoekende burgers in het najagen van hun belangen. Dit alles draagt bij aan de sociale rechten en cohesie in Nederland.

Component	
<p>3. Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving</p>	<p>De woningmarktmaatregelen bevorderen de bouw van nieuwe – met name betaalbare – woningen, verduurzaming van de bestaande bouw en beogen een gezonder functioneren van de woningmarkt. Het laatste gebeurt door het terugdringen van fiscale verstoringen en vereenvoudigen van procedures.</p> <p>Economische en institutionele veerkracht/structuur</p> <p>Een groter aanbod van betaalbare woningen kan bijdragen aan een stabielere economie. Hiermee sluit het aanbod beter aan op de vraag, waardoor huishoudens minder kwetsbaar worden voor fluctuaties in de rente, woningprijzen, veranderingen in het inkomen en andere schokken. Bovendien daalt de eigenwoningschuld. Doordat bij een groter woningaanbod de prijzen minder hard stijgen, hoeven huishoudens ook minder geld te lenen bij de aankoop van een woning.</p> <p>De hervormingen werken stabiliserend op de economie. Eerder wezen het IMF en DNB er al op dat de fiscale behandeling van woningen in Nederland destabiliserend werkt. De woningmarktmaatregelen komen tegemoet aan deze kritiek. Zij bevorderen de macro-economische stabiliteit op lange termijn.</p> <p>Er kan een normerende werking uitgaan van de overheidsvraag, zowel qua duurzaamheid als qua standaardisatie van installaties en werkwijze. De bouwvraag komt voor meer dan de helft uit de publieke sector (onder andere sociale huur). Een normerende werking kan de vraag van marktpartijen beïnvloeden en innovatie in de bouw aanwakkeren als men zeker weet dat de vraag betrouwbaar en bestendig is.</p> <p>De verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed versterkt de relatie tussen de Rijksoverheid, andere overheden en het maatschappelijke middenveld. Dit bevordert de institutionele veerkracht.</p> <p>De maatregelen zorgen voor diversificatie in de energiemix. Zowel energiebesparing als verduurzaming van de warmtevoorziening in het maatschappelijke vastgoed dragen bij aan een vermindering van de aardgasvraag. Dit draagt positief bij aan de voorzieningszekerheid van energie in Nederland. Dit effect wordt sterker op lange termijn naarmate het productieaandeel van hernieuwbare elektriciteit toeneemt en het aandeel van gasgestookte centrales kleiner wordt.</p> <p>Nederlandse sociale cohesie en beschermingssystemen</p> <p>De ongelijkheid op de Nederlandse woningmarkt wordt kleiner, doordat het accent wordt gelegd op betaalbare woningen. Hierdoor krijgen ook huishoudens met een lager inkomen beter toegang tot de woningmarkt.</p> <p>De verduurzaming van vastgoed en woningen vragen om investeringen in alle regio's. Dit betekent een impuls voor de investeringen in krimpregio's en kan de regionale werkgelegenheid steunen. Op termijn wordt tevens een beroep gedaan op de arbeidsmobiliteit om tekorten in de installatie- en bouwbranche op te lossen. Ook via dit kanaal wordt een positieve bijdrage geleverd aan de sociale cohesie.</p>

Component	
<p>4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs</p>	<p>Economische en institutionele veerkracht/structuur</p> <p>De voorgestelde hervormingen verkleinen institutionele verschillen op de arbeidsmarkt. Hierdoor wordt de allocatie van arbeid meer gedreven door economische overwegingen (zoals het maximaliseren van de productiviteit) en minder door institutionele overwegingen (zoals het minimaliseren van lasten en risico's). Het nieuwe pensioenstelsel is beter bestand tegen onvoorziene ontwikkelingen in de financiële markten, een stijgende levensverwachting, vergrijzing en veranderingen van de rente.</p> <p>Investerings door het NGF vergroten de innovatiekracht en de kwaliteit van het onderwijs, waardoor het menselijk kapitaal toeneemt. Met meer menselijk kapitaal kan flexibeler worden ingespeeld op de economie van morgen en de vaardigheden die de economie dan van ons vraagt. Hiervoor is een hoge kwaliteit van het primair, voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs noodzakelijk. Verder wordt ook na de schoolcarrière geïnvesteerd in blijven leren (leven lang ontwikkelen). Scholing en omscholing tijdens de loopbaan moet veel gebruikelijker worden dan het nu is. NL leert door en de RMT's leveren hieraan een tijdelijke bijdrage. De bijdrage aan de economische en sociale veerkracht van deze investeringen hangt af van de effectiviteit van de precieze impulsen en is op dit moment moeilijk in te schatten.</p> <p>Investerings om opgelopen achterstanden teniet te doen versterken de onderwijskwaliteit en dragen bij aan het inhalen van opgelopen leervertraging voor de huidige generatie leerlingen. Het poogt te voorkomen dat mensen met een lager opleidingsniveau en slechtere arbeidsmarktchansen uitstromen uit het onderwijs als gevolg van de schoolsluitingen in 2020. De vraag is of het mogelijk is om deze opgelopen achterstanden in te lopen.</p> <p>Nederland heeft momenteel te maken met de consequenties van de coronacrisis. Investeren in de structuur van het Nederlandse onderwijs via het NGF levert bij het financieren van kansrijke investeringen robuuste economische groei op die nodig is om de economie te herstellen en op langere termijn weerbaarder te maken. Het inlopen van achterstanden verzacht mogelijk de opgelopen schade als gevolg van minder (of een lagere kwaliteit van) onderwijs.</p> <p>De economische veerkracht neemt door de arbeidshervormingen toe, doordat een te groot aandeel zelfstandigen leidt tot versnippering van de economische dynamiek. Door het omlaag brengen van het aantal zelfstandigen wordt deze versnippering verminderd. De institutionele veerkracht wordt ook groter, doordat het fiscale systeem eenvoudiger wordt en er minder/geen concurrentie op contractvorm meer plaatsvindt en meer werkenden verzekerd zijn tegen arbeidsongeschiktheid.</p> <p>Nederlandse sociale cohesie en beschermingssystemen</p> <p>De sociale veerkracht neemt door de arbeidsmarkthervormingen toe, doordat een deel van de zelfstandigen als werknemer aan het werk gaat en zo meer bescherming geniet tegen risico's die als individu niet te dragen zijn en als zelfstandige moeilijker (collectief of privaat) te verzekeren zijn. De verdeling van risico's is op die manier eerlijker.</p>

Component	
	<p>De sociale veerkracht van de arbeidsmarkthervormingen zorgen voor meer werknemers die samen risico's dragen, minder versnippering van economische activiteit en een minder conjunctuurgevoelige arbeidsmarkt. De keerzijde van deze inclusie is dat de arbeidsmarkt minder flexibel wordt. Tijdens recente crises hebben zelfstandigen een bovengemiddeld deel van de economische klap opgevangen. Het afschaffen van de doorsneesystematiek in het pensioenstelsel maakt een einde aan de herverdeling van jong naar oud en aan de herverdeling via het pensioenstelsel van laag- naar hoogopgeleiden.</p> <p>Het vertrouwen in het pensioenstelsel zal toenemen doordat de ingelegde premies beter aansluiten bij de pensioenaanspraken en de contracten beter passen bij de levensfase van de deelnemer.</p>
5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	<p>De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie kosten door de aanschaf, lease en licentie van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Tenslotte wordt er geïnvesteerd in de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.</p> <p>Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel versterken, onder meer door de bestaande tekorten aan gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis te beperken.</p> <p>Economische en institutionele veerkracht/structuur</p> <p>Het investeringspakket vergroot de paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises door de grotere IC-capaciteit, door een grotere gebruik van e-health door kwetsbare groepen en door een geïntegreerde gezondheidsdata-infrastructuur en een uniform afsprakenstelsel. Dit bevordert de economische en institutionele veerkracht.</p> <p>Het pakket draagt via een grotere pandemieparaatheid bij aan de werkgelegenheid van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten, bijvoorbeeld vanwege lockdown/tijdelijke sluiting van sectoren/faillissementen of beëindiging tijdelijke contracten.</p> <p>Nederlandse sociale cohesie en beschermingssystemen</p> <p>Daarnaast beperkt het pakket een toename van gezondheidsverschillen tussen groepen met een andere sociaaleconomische status. Kwetsbare</p>

Component	
	<p>groepen (ouderen, lagere sociaaleconomische status, migratieachtergrond) hadden tijdens de COVID19 crisis een grotere kans op een zeer ernstig ziekteverloop en waren daardoor vaker aangewezen op IC-zorg. De investeringen in e-health richten zich specifiek kwetsbare groepen. Deze groepen profiteren daarom naar verwachting meer van deze maatregelen.</p> <p>Het pakket bevordert de sociale cohesie ook doordat een verbeterde pandemieparaatheid voorkomt dat tegenstellingen in de samenleving tussen sociale bevolkingsgroepen worden voorkomen. De gezondheidswinst van contactbeperkende maatregelen/lockdowns komt immers vooral terecht bij ouderen en kwetsbaren, terwijl andere subgroepen (bijv. jongeren) vooral de kosten (bijv. in de vorm van psychische schade) dragen. Met een verbeterde pandemieparaatheid kunnen ingrijpende contactbeperkende maatregelen, en daarmee hun ongelijke impact op verschillende bevolkingsgroepen, worden vermeden.</p>
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	<p>Als gevolg van de maatregelen in component 6 wordt (internationale) agressieve fiscale planning (via Nederland) bemoeilijkt. Doordat witwassen bestreden wordt, betalen meer mensen hun 'fair share' van de belastingen. Hierdoor stijgt de belastingmoraal op lange termijn en wordt het maatschappelijk draagvlak voor Nederlandse instituties verstevigd. Daarnaast wordt criminaliteit voorkomen waarmee ondermijning van sociale structuren in de samenleving wordt tegengegaan.</p> <p>Economische, sociale en institutionele veerkracht/cohesie</p> <p>Doordat de maatregel agressieve fiscale planning tegengaat gaan bedrijven direct meer belasting betalen: bijvoorbeeld door de maatregel die buitenlandse liquidatie- en stakingsverliesregeling beperkt. Hierdoor kunnen multinationals verliezen uit het buitenland niet verrekenen met Nederlandse Vpb. Het stelsel zal daardoor als eerlijker worden ervaren. Eenzelfde mechanisme geldt voor andere maatregelen uit component 6 zoals het anti-witwasbeleid. Doordat de maatregel belastingontwijking (en ander type van witwassen) tegengaat wordt het stelsel als eerlijker ervaren. Dit verhoogt het (belasting)moraal van bedrijven en burgers. Een verhoogd (belasting)moraal verstevigt de positie van instituties van de Nederlandse overheid zoals de Belastingdienst op de lange termijn.</p> <p>Witwassen faciliteert daarnaast ondermijnende criminaliteit. Dit kan negatieve sociale, institutionele en economische gevolgen hebben voor een maatschappij. Een ineffectieve aanpak van criminaliteit kan het sociale weefsel van de samenleving verzwakken waardoor vertrouwen in de overheid en haar instellingen verzwakt. Daarnaast resulteert dit in een ongunstig investeringsklimaat. Op den duur wordt hierdoor de democratie en sociale veerkracht/cohesie ondermijnt. Een sterk anti-witwasbeleid kan een bijdrage leveren aan een versterkte economie en in die hoedanigheid aan de veerkracht van Nederland ten tijde van economische en sociale crisis. De maatregel om de opsporing te versterken heeft direct effect op het versterken van de wetshandhaving.</p>

Component	
	De maatregelen uit component 6 zorgen voor een structureel positief effect op de economische, institutionele en sociale veerkracht/cohesie. De omvang van het effect is naar verwachting redelijk en heeft een beperkte mate van risico's.

1.6 Sociale impact

1.6.1 Implementatie Europese pijler van sociale rechten

De relevante principes van de Europese pijler van sociale rechten (EPSR) die EU-lidstaten moeten implementeren zijn:

- gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt;
- eerlijke arbeidsvoorwaarden; en
- sociale bescherming en inclusie.

De maatregelen in Component 2 dragen bij aan gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt door het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden. Component 3 zorgt voor een groter aanbod van betaalbare woningen en het verminderen van verstoringen dragen bij aan het verminderen van de ongelijkheid op de Nederlandse woningmarkt. Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt worden gecreëerd via het verbeteren van het onderwijs en mogelijkheden voor scholing gedurende het werkzame leven. Investerings in onderwijs en de investeringen om de opgelopen achterstanden in het onderwijs in te halen dragen bij aan gelijke kansen (Component 4). Op de korte termijn dragen de zorgbanen er aan bij dat het voor mensen zonder zorgdiploma's en lager opgeleiden mogelijk ontstaat om (versneld) in te stromen in de sector.

De bijdrage aan eerlijke arbeidsvoorwaarden is beperkter. De maatregelen in Component 2 kunnen werknemers en werkzoekenden betere digitale vaardigheden geven, waardoor ze in staat zijn hoogwaardiger banen te vervullen, met eerlijker arbeidsvoorwaarden. Eerlijke arbeidsvoorwaarden komen tot stand als werkenden weerbaarder zijn. De weerbaarheid van burgers neemt toe naarmate het onderwijsniveau stijgt en/of de kwaliteit van het onderwijs verbetert. Ten slotte dragen arbeidsmarkthervormingen (Component 4) bij aan een gelijkere en eerlijker speelveld tussen verschillende contractvormen.

Verschillende componenten dragen bij aan sociale bescherming en inclusie. De maatregelen in Component 1 dragen bij aan bestrijding van de energiearmoede, indien ook de lagere inkomensgroepen worden gestimuleerd tot investeringen in energiebesparing en de installatie van bijvoorbeeld een warmtepomp. Inkomensongelijkheid als gevolg van de energietransitie wordt hiermee beperkt. Maatregelen in Component 4 dragen bij aan de zelfredzaamheid van burgers. Deze neemt immers toe naarmate het onderwijsniveau stijgt en/of de kwaliteit van het onderwijs verbetert. De RMT's richten zich daarnaast op kwetsbare groepen en verkleinen zo de verschillen op de arbeidsmarkt en vergroten de inclusie.

Tabel 1.8 Impact op de Europese pijler voor Sociale Rechten (EPSR).

Component	
1. Bevorderen groene transitie	De maatregelen in de component Bevorderen groene transitie dragen niet bij aan de EPSR en creëren geen sociale impact.
2. Versnellen digitale transformatie	De maatregelen onder de pijler 'Versnellen van de digitale transformatie' hebben in potentie een redelijke sociale impact. Van de drie sub-componenten onder de pijler is de sociale impact vooral te verwachten van de maatregelen gericht op het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden. De impact wordt voornamelijk verwacht op de eerste

Component	
	<p>van de drie Europese pijlers voor sociale rechten; het bieden van gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt. De impact op de twee andere pijlers is beperkt.</p> <p>De verwachte grote impact op het bieden van gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt is het resultaat van de aanzienlijke aandacht voor educatie en (om)scholing in het sub-component Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden. Met name de instrumenten onder de Digitaliseringsimpuls Onderwijs en de richten zich specifiek op het creëren van gelijke kansen en het verbeteren van onderwijs, opleiding en een leven lang leren. Ook de onderzoeks- en onderwijsinstrumenten van AiNed, Digitale Infrastructuur Logistiek en Quantum Delta NL dragen hier concreet aan bij. Door het directe karakter van de instrumenten onder deze drie maatregelen is er een hoge mate van zekerheid dat effecten worden gerealiseerd. Dankzij het brede toepassingsbereik van de Digitaliseringsimpuls heeft de maatregel een breed bereik en structurele impact. Het toekomstbestendig maken van mobiliteit en van IT bij de overheid draagt niet bij aan deze pijler.</p> <p>De effecten op de tweede en derde pijler, eerlijke arbeidsvoorwaarden en sociale bescherming & inclusie, zijn beperkter in omvang. De maatregelen onder sub-component 'promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden' kunnen werknemers en werkzoekenden betere digitale vaardigheden geven, waardoor ze in staat zijn hoogwaardiger banen te vervullen, met eerlijker arbeidsvoorwaarden. Ook kan de toepassing van nieuwe digitale technologieën zoals AI mensen met een arbeidsbeperking beter in staat stellen deel te nemen in het reguliere arbeidsproces. Dit kan een redelijke sociale impact hebben en heeft potentieel een brede toepassing binnen de arbeidsmarkt, maar het realiseren van deze impact is onzeker. Tot slot leidt het toekomstig bestendig maken van IT bij de overheid tot enige verbeteringen in het bieden van veilige en flexibele werkgelegenheid aan haar eigen werknemers, omdat GrIT er toe kan leiden dat medewerkers op termijn plaats- en tijdsafhankelijk kunnen werken. De maatregelen op het gebied van toekomstbestendig maken van mobiliteit hebben geen toegevoegde waarde op sociaal vlak.</p>
3. Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving	<p>De woningmarktmaatregelen bevorderen de bouw van nieuwe – met name betaalbare – woningen, verduurzaming van de bestaande bouw en beogen een gezonder functioneren van de woningmarkt. Het laatste gebeurt door het terugdringen van fiscale verstoringen en vereenvoudigen van procedures.</p> <p>Een groter aanbod van betaalbare woningen en het verminderen van verstoringen dragen bij aan het verminderen van de ongelijkheid op de Nederlandse woningmarkt. Huishoudens met een lager inkomen krijgen beter toegang tot de woningmarkt, waarbij de overheid nadrukkelijk kan sturen op het gewenste aanbod. En ook met name jongeren krijgen gelijkere kansen op toegang tot het koopsegment van de woningmarkt. Zij gelden op dit moment als 'outsiders' en zullen via een groter woningaanbod eenvoudiger toegang krijgen tot de woningmarkt. Ook het terugdringen van fiscale verstoringen en vereenvoudigen van procedures is gunstig voor 'outsiders' op de woningmarkt, in het bijzonder jongeren.</p>

Component	
	<p>De verduurzaming van vastgoed en woningen geven een impuls aan de investeringen in krimpregio's, wat de regionale werkgelegenheid ondersteunt. Dit kan op korte termijn de regionale ongelijkheid in werkgelegenheidsgroei beperken.</p> <p>De maatregelen dragen bij aan bestrijding van de energiearmoede, indien ook de lagere inkomensgroepen worden gestimuleerd tot investeringen in energiebesparing en de installatie van bijvoorbeeld een warmtepomp. Inkomensongelijkheid als gevolg van de energietransitie wordt hiermee beperkt, waarbij wel goed moet worden gekeken naar het rendement van de investeringen en de mogelijke overlast die nieuwe installaties teweegbrengen (geluid).</p>
4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs	<p>Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt worden gecreëerd via het verbeteren van het onderwijs en mogelijkheden voor scholing gedurende het werkzame leven. Investeringen via het NGF in onderwijs en de investeringen om de opgelopen achterstanden in het onderwijs in te halen dragen bij aan gelijke kansen. Vooral de gerichte maatregelen om onderwijsachterstanden in het funderend onderwijs weg te werken en het investeren van middelen in jongeren met een relatief kwetsbare positie dragen bij aan het bevorderen van gelijke kansen. Investeringen in ontwikkeling en scholing vergroten doorgaans de baan- en werkzekerheid. Hierdoor genieten deelnemers meer sociale bescherming en zijn zij beter in staat tot sociale mobiliteit en handhaving van de arbeidsmarktpositie. Omdat NL leert door voor iedereen openstaat, met name voor mensen met een minder sterke positie op de arbeidsmarkt, kan de kansenongelijkheid op de arbeidsmarkt afnemen. Eerlijke arbeidsvoorwaarden komen tot stand als werkenden weerbaarder zijn. Naarmate het onderwijsniveau stijgt en/of de kwaliteit van het onderwijs verbetert zijn werkenden hoger opgeleid en weerbaarder in geval van economische schokken. Investeringen via het NGF kunnen hier een bijdrage aan leveren. Een gelijker speelveld op de arbeidsmarkt ontstaat door de drie hervormingen (zelfstandigenaftrek, arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen en de pensioenhervorming).</p> <p>Sociale bescherming en inclusie kan toenemen doordat minder vaak een beroep hoeft te worden gedaan op sociale voorzieningen. De zelfredzaamheid van burgers neemt toe naarmate het onderwijsniveau stijgt en/of de kwaliteit van het onderwijs verbetert. RMT's richten zich op kwetsbare groepen en verkleinen zo de verschillen op de arbeidsmarkt en vergroten de inclusie.</p>
5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	<p>De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie kosten door de aanschaf, lease en licentie van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Tenslotte wordt er geïnvesteerd in de</p>

Component	
	<p>ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.</p> <p>Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel te versterken, onder meer door de bestaande tekorten aan gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis te beperken.</p> <p>Het pakket draagt op verschillende manieren bij aan de bevordering van gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt. Het pakket draagt bij aan het beperken van werkloosheid op de korte en op de lange termijn. Op de korte termijn draagt het pakket bij aan de werkgelegenheid van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten, bijvoorbeeld vanwege lockdown/tijdelijke sluiting van sectoren/faillissementen of beëindiging tijdelijke contracten. Door een verhoogde paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises en kan het pakket in die situaties een aanzienlijk effect hebben op de werkgelegenheid.</p> <p>Het pakket draagt bij aan gelijkheid van mannen en vrouwen. De maatregelen zijn genderneutraal geformuleerd, maar vrouwen zullen hier meer gebruik van maken dan mannen omdat vrouwen bovengemiddeld vertegenwoordigd zijn in de zorg. Het is aannemelijk dat de zorgbanen voor mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten zodoende hebben bijgedragen aan de economische zelfstandigheid van vrouwen. Door de zorgbanen werd het voor mensen zonder zorgdiploma's en lager opgeleiden mogelijk om (versneld) in te stromen in de sector.</p>
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	De hervormingen in de component 'Aanpakken belastingontwijking en witwassen' dragen niet bij aan de doelen van de ESPR en creëren geen sociale impact.

1.6.2 Verzachting van de negatieve economische en sociale impact van corona

De maatregelen dragen beperkt bij aan de verzachting van de negatieve economische en sociale impact van corona. Zo kan de uitrol van de Digitaliseringsimpuls Onderwijs mogelijk een redelijke positieve bijdrage leveren aan het mitigeren van onderwijsachterstanden onder jongeren. Binnen Component 4 helpt NL leert door om de gevolgen van een crisis te verzachten door mensen te ondersteunen om zich te (her)oriënteren op hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt en bij het ontwikkelen van hun kennis en vaardigheden. Het investeringspakket rond het versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid vergroot de paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises en kan in die situaties een aanzienlijk effect hebben op het bbp en de werkgelegenheid.

Tabel 1.9 Verzachting van de negatieve economische en sociale impact van de crisis.

Component	
1. Bevorderen groene transitie	De maatregelen ter bevordering van de energietransitie en het verlagen van de stikstofuitstoot dragen verschillend bij aan de verzachting van de negatieve economische impact van de crisis. In brede zin zijn subsidieregelingen financiële prikkels die in deze tijden met de huidige

Component	
	<p>prijontwikkelingen omarmd zullen worden, waarmee de subsidies gericht op het verhogen van de stikstofuitstoot een directe positieve impact kennen. De belastinghervormingen gericht op het bevorderen van de energietransitie kennen daarentegen een directe negatieve impact.</p> <p>De economische gevolgen van de coronacrisis hebben de stevige duurzaamheidsopgaven waar al voor de pandemie sprake van was namelijk alleen maar moeilijker gemaakt. De belastinghervormingen kunnen ervoor zorgen dat de financieel positie van ondernemers op korte termijn verder onder druk komen te staan. De verhoging van de vliegbelasting dient hiervoor als treffend voorbeeld, daar de reissector waartoe ook de luchtvaart behoort een van de sectoren die het meest is getroffen door de pandemie.</p> <p>Wat betreft de verzachting van de sociale impact van de pandemie leveren de maatregelen ter bevordering van energiebelasting geen enkele bijdrage. De maatregelen ter bevordering van de energietransitie dragen niet bij aan verzachting van de negatieve sociale impact van de coronapandemie. De investeringen gericht op de aanpak van stikstofuitstoot hebben daarentegen een beperkte bijdrage, daar het beoogde (neven)effect van deze maatregelen het verbeteren van de kwetsbare natuur en het versterken van de biodiversiteit is. Daarmee heeft het een positieve sociale impact voor de grote groep in de samenleving die natuurgebieden en buitenlucht benutten om te ontspannen en te recreëren. In dat kader kent het Programma Natuur in zekere mate een positieve impact op de verzachting van de negatieve sociale impact van de COVID-19 crisis. Van de overige stikstofmaatregelen, die met behulp van subsidieregelingen de afname van de stikstofuitstoot van bedrijfsactiviteiten moet stimuleren, is de omvang en onzekerheid van het effect afhankelijk van de bereidheid en snelheid waarmee ondernemers hierin meegaan.</p>
2. Versnellen digitale transformatie	<p>De maatregelen onder pijler 2 'Versnellen van digitale transformatie' zijn in de kern nauwelijks direct gerelateerd aan de verzachting van de negatieve economische en sociale impact van de COVID-19 crisis. De pandemie is wel een enorme stimulans gebleken voor het opvoeren van het tempo van digitalisering in de afgelopen twee jaar, en die versnelling zal zich naar alle waarschijnlijkheid ook in de komende jaren doorzetten. Enkele maatregelen onder de pijler hebben wel een mogelijk positieve bijdrage aan het verzachten of oplossen van negatieve impacts van de crisis.</p> <p>Zo kan de uitrol van de Digitaliseringsimpuls Onderwijs mogelijk een redelijke positieve bijdrage leveren aan het mitigeren van onderwijsachterstanden onder jongeren. Studies hebben blootgelegd dat jongeren als gevolg van lockdowns gedurende de COVID-19 crisis achterstanden hebben opgelopen door het missen (fysiek) onderwijs. De investeringen in de kwaliteit en digitalisering van het onderwijs kunnen op termijn mogelijk een structurele bijdrage leveren aan het herstellen van deze achterstanden. Omdat het slechts een subgroep van leerlingen in enkele jaargangen betreft is het bereik van beperkte omvang. Ook moet nog duidelijk worden in welke mate de Digitaliseringsimpuls in staat is de achterstanden aan te pakken.</p>

Component	
	<p>Andere negatieve gevolgen van de pandemie zijn ondervonden in de strafrechtketens waar veel fysieke strafzittingen geen doorgang konden vinden in de afgelopen twee jaar. Als gevolg hiervan zijn achterstanden ontstaan, waardoor mensen die bij een rechtszaak betrokken zijn in onzekerheid zijn over de vorm van een vonnis. Investeren in digitalisering kan langere doorlooptijden beperken – al zal dit gezien de aanlooptijd van digitalisering van de keten met name op langere termijn een mogelijk relevant effect hebben op de ervaren wachttijd.</p> <p>Met uitzondering van deze twee maatregelen is de verwachte impact en bereik van de pijler beperkt in termen van het mitigeren van negatieve schade van de COVID-19 crisis. De mogelijke impacts zijn nog met onzekerheid omgeven en worden pas op langere termijn gerealiseerd.</p>
3. Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving	De investeringen en hervormingen in de component 'Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving' dragen niet bij aan de verzachting van de negatieve economische en sociale impact van de COVID-crisis.
4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs	<p>Nederland heeft momenteel te maken met de consequenties van de coronacrisis. Investeren in het Nederlandse onderwijs en de arbeidsmarkt levert robuuste economische groei op die nodig is om de economie te herstellen en op langere termijn weerbaarder te maken. De maatregelen verzachten de impact, waarbij het op dit moment niet duidelijk is in hoeverre de opgelopen schade in het onderwijs en op de arbeidsmarkt volledig kan worden weggewerkt. De huidige krappe arbeidsmarkt vergroot de kans op succes van het arbeidsmarktbeleid, waarbij moet worden gelet op ondoelmatige besteding van middelen. In het onderwijs wordt het inlopen van achterstanden juist bemoeilijkt door arbeidsmarktcrapte, omdat het werven van extra leerkrachten (of onderwijzers) complex is.</p> <p>NL leert door helpt de gevolgen van een crisis te verzachten door mensen te ondersteunen om zich te (her)oriënteren op hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt en bij het ontwikkelen van hun kennis en vaardigheden. Ook draagt de maatregel bij aan de duurzame inzetbaarheid van deelnemers. Hierdoor zijn zij ook wendbaarder bij veranderende economische omstandigheden in de toekomst. De RMT's richten zich op hulpbehoevende groepen op de arbeidsmarkt. Werkzoekenden en kwetsbare werkenden krijgen hulp en komen hierdoor vaker aan het werk, wat hun werk- en inkomenszekerheid doet toenemen.</p> <p>Door de investeringen in het onderwijs worden de lange termijn economische gevolgen van minder (en/of lagere kwaliteit) onderwijs verzacht. De directe impact hiervan is versterking van de onderwijskwaliteit en het inhalen van opgelopen leervertraging door de huidige generatie leerlingen. De impact op de langere termijn is het voorkomen van een lager opleidingsniveau en slechtere arbeidsmarktkansen voor de huidige generatie leerlingen als gevolg van de schoolsluitingen in 2020.</p>
5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege

Component

de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie kosten door de aanschaf, lease en licentie van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Tenslotte wordt er geïnvesteerd in de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.

Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel versterken, onder meer door de bestaande tekorten aan gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis beperken.

Het investeringspakket vergroot de paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises en kan in die situaties een aanzienlijk effect hebben op het BBP en de werkgelegenheid. De capaciteit in de zorg, in het bijzonder de IC-capaciteit, was tijdens de COVID-19 crisis een bottleneck voor het openhouden van grote segmenten van de economie. Met meer IC-capaciteit zijn minder beperkende maatregelen nodig, waardoor de economie beter blijft draaien. Een geïntegreerde gezondheidsdata-infrastructuur en een uniform afsprakenstelsel kunnen ook bijdragen aan de paraatheid van het zorgstelsel bij gezondheids crises en pandemieën.

Daarnaast draagt betere zorg bij aan de gezondheid van mensen die met corona, of de gevolgen van een andere gezondheids crisis, te maken krijgen. In het bijzonder hebben mensen met een zeer ernstig verloop van COVID-19 door betere beschikbaarheid van IC-zorg een grotere overlevingskans en uitzicht op een beter herstel na de IC-opname. Ook wordt afschaling van andere (planbare) medische zorg voorkomen – mede door de inzet van e-health toepassingen, met een positief effect op de gezondheid van de bevolking. Een betere gezondheid werkt naar verwachting door in een hogere arbeidsdeelname en een hogere arbeidsproductiviteit.

Het pakket draagt bij aan de werkgelegenheid van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten, bijvoorbeeld vanwege lockdown/tijdelijke sluiting van sectoren/faillissementen of beëindiging tijdelijke contracten. Hiermee wordt ook een structurele verbetering van de match tussen vraag en aanbod in de zorg beoogd. Werkgevers doen kennis en ervaring op met het ontlasten van de zorg, door de inzet van ondersteunende functies al dan niet in combinatie met zij-instroomtrajecten. De medewerkers op deze manier zijn ingestroomd, kunnen vervolgens regulier worden ingezet en vast worden aangenomen. Verder kan de inzet in de zorg van mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten voorkomen dat deze mensen uit het arbeidsproces raken, ten koste van hun inzetbaarheid op de lange termijn.

Component	
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	De hervormingen in de component 'Aanpakken belastingontwijking en witwassen' dragen niet bij aan de verzachting van de negatieve economische en sociale impact van de COVID-crisis.

1.7 Sociale en territoriale cohesie en convergentie

De maatregelen dragen op verschillende manieren bij aan een grotere cohesie en convergentie binnen de EU. De maatregelen ter bevordering van de groene transitie zorgen voor een redelijke structurele positieve impact op de cohesie en convergentie met de EU. De investeringen in Component 2 van de digitale transitie hebben een mogelijk positieve uitwerking op de economische en sociale cohesie en convergentie in Europees en nationaal verband. Met name de maatregelen gericht op het promoten van innovatieve technologieën en op het realiseren van toekomstbestendige mobiliteit dragen hieraan bij. De investeringen in het versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel te versterken. De aanpak van agressieve belastingplanning en witwassen leidt tot convergentie van het fiscale stelsel en anti-witwas beleid van Europese landen.

De maatregelen dragen daarnaast bij aan economische cohesie en inclusiviteit van economische groei in Nederland. Investeringen in een versnelde digitale transformatie vertalen zich in inclusieve economische groei met nieuwe werkgelegenheid door de hele keten en op alle opleidingsniveaus. Een afname in prijsverschillen tussen huurwoningen en starterswoningen en afbouw van fiscale subsidies die voornamelijk bij vermogende groepen terecht komen vergroten de economische cohesie en de inclusiviteit van de groei in Nederland. Arbeidsmarkthervormingen zorgen voor een gelijk speelveld tussen verschillende contractvormen en de hervorming van het twee pijler pensioenstelsel verkleint verschillen tussen jongeren en ouderen en tussen opleidingsniveaus. Met de zorgbanen voor mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten werd het mogelijk voor mensen zonder zorgdiploma's en lager opgeleiden om (versneld) in te stromen in de sector. Hiermee kunnen de maatregelen bijdragen aan de inclusiviteit van de economische groei in Nederland. Aanpakken van agressieve belastingplanning en witwassen leidt tot een evenwichtige belastingdruk en een inclusievere groei van de economie.

Tabel 1.10 Impact op sociale en territoriale cohesie en convergentie.

Component	
1. Bevorderen groene transitie	<p>Het algemene beleidsdoel van de investeringen en hervormingen in component 1 is het vergroten van de cohesie en convergentie van Europese doelen en wetgeving zoals de CO2-reductiedoelstelling, aandeel duurzame energie en de milieuwetgeving. De maatregelen zijn erop gericht de transitie te stimuleren in de gehele Nederlandse economie, waarmee zij impact hebben op in een breed palet aan sectoren en eindgebruikers. De maatregelen en hervormingen stimuleren in sommige gevallen zelfs een voortrekkersrol in Europa (bijvoorbeeld elektrificatie van de binnenvaart), waarbij divergentie met het Europese speelveld in het oog wordt gehouden.</p> <p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>De maatregelen zijn erop gericht de energietransitie te versnellen en een structurele focus op de Natura-2000 gebieden te waarborgen. Onder andere in de stikstofaanpak en het aandeel duurzame energie zijn voor Nederland nog stappen te ondernemen om Europese doelstellingen te behalen. Inlopen</p>

Component	
	<p>op de doelstellingen zorgt voor convergentie met andere Europese landen. De maatregelen zorgen voor een redelijke structurele positieve impact op de cohesie en convergentie met de EU. Investerings en hervormingen zorgen in sommige gevallen zelfs voor een voorlopersrol van Nederland.</p> <p>De subcomponent stikstofaanpak (met onder andere het Programma Natuur en de saneringsregeling voor varkenshouders) hebben als doel de stikstofuitstoot te reduceren en systeemherstel van Natura-2000 gebieden te bevorderen. De beoogde vermindering van de stikstofuitstoot is conform het Europese cohesiebeleid ten behoeve van natuurbehoud. In het kader van dit Europese beleid wordt financiële steun verleend om landen te helpen te voldoen aan communautaire milieuwetgeving, te reageren op nieuwe milieuitdagingen en innovatieve benaderingen en personele en organisatorische middelen te ontwikkelen.</p> <p>Cohesie en convergentie in Nederland</p> <p>De maatregelen hebben een beperkte impact op de cohesie en convergentie in Nederland. De impact is geheel genomen structureel en positief. Zo zijn er enkele onderdelen van de hervorming van de energiebelasting die een nivellerend effect op de belastinginkomsten, zoals de tariefverlaging voor elektriciteit in de eerste schijf en een compensatie groen gas. Lagere inkomens besteden een groter deel van hun inkomen aan energie. Daar tegenover staat de tariefverhoging voor aardgas.</p> <p>De hervorming van de autobelastingen heeft een positieve impact op de cohesie en inclusiviteit van de economische groei in Nederland. Voor personen die momenteel weinig gebruik maken van de auto wordt autobezit en mobiliteit goedkoper als gevolg van de belasting, waardoor er betere kansen ontstaan op de arbeidsmarkt. Deze ontwikkeling is vooral relevant in krimpregio's en perifere gebieden met relatief zwakke sociaal economische positie.</p>
2. Versnellen digitale transformatie	<p>De investeringen in pijler 2 hebben een mogelijk positieve uitwerking op de economische en sociale cohesie en convergentie in Europees en nationaal verband. Met name de maatregelen gericht op het promoten van innovatieve technologieën en op het realiseren van toekomstbestendige mobiliteit dragen hieraan bij.</p> <p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>Onder de subcomponent 'Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden' dragen AiNed en Quantum Delta bij aan het vergroten van de deelname van Nederlandse partijen in Europese onderzoeksinitiatieven. Nederlandse partijen kunnen zo invloed uitoefenen op de Europese invulling en vormgeving van de economische ecosystemen, regelgevingskader en gedeelde principes en uitgangspunten voor mensgerichte toepassing van de technologieën. Ook Digitale Infrastructuur Logistiek sluit direct aan bij Europese beleidsontwikkeling rondom data delen in goederenvervoer en logistiek, alsmede bij EU-doelstellingen uit Digital Education Action Plan, Digital decennium doelstelling en de Data Governance Act.</p>

Component	
	<p>De investeringen in de European Rail Traffic Management System (ERTMS) onder de subcomponent 'Toekomstbestendig maken mobiliteit' draagt bij aan interoperabiliteit en harmonisering van het Europees spoor netwerk, zowel voor passagiers als voor goederen. De verhoogde connectiviteit met het buitenland heeft mogelijk een positieve impact op de economische, sociale en territoriale cohesie binnen de Unie, omdat de mogelijkheden voor internationaal reizen voor burgers toenemen en doelmatiger gereisd kan worden. De impact is structureel en van redelijke omvang.</p> <p>In tegenstelling tot de twee andere sub-componenten hebben de maatregelen onder sub-component Toekomstbestendige IT bij de Overheid geen impact op economische, sociale of territoriale cohesie binnen de Europese Unie.</p> <p>Economische cohesie en inclusiviteit van economische groei in NL</p> <p>De gerealiseerde waarde van investeringen in het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden, en specifiek in AI en quantumtechnologie in relatie tot economische cohesie en inclusiviteit van economische groei zijn in grote mate additioneel omdat het innovatieve en geavanceerde technologieën betreft. Dit vertaalt zich in inclusieve economische groei met nieuwe werkgelegenheid door de hele keten en op alle opleidingsniveaus. Door inzet op een leidende rol in Europees en wereldwijd verband op deze technologieën, wordt ook getracht in te zetten op het integreren van mensgerichte principes en ontwerpen voor de inzet van de technologie. Dit kan eveneens bijdragen aan de cohesie en inclusiviteit van gerealiseerde economische groei. Hoewel het verwachte bereik en de verwachte omvang groot en structureel zijn, is het met investeringen in technologieën in zekere mate onduidelijk in hoeverre ze ook gerealiseerd kunnen worden.</p> <p>De investeringen in mobiliteit leiden tot een inclusieve economische groei, omdat ze bijdragen aan reistijdbesparing, toegankelijkheid en veiligheid in mobiliteit voor alle Nederlandse reizigers. Ook richt een deel van de investeringen in slimme mobiliteit zich op leegloop-vergrijzende gebieden, waarmee de economische cohesie van Nederland wordt gestimuleerd. Deze effecten zijn omvangrijk en relatief risicoloos. Daarnaast hebben ze een breed en structureel bereik binnen de Nederlandse samenleving.</p> <p>Ook op nationaal niveau heeft de sub-component Toekomstbestendige IT bij de Overheid geen impact op economische cohesie of inclusiviteit.</p>
<p>3. Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving</p>	<p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>Door het wegnemen van fiscale verstoringen op de Nederlandse woningmarkt vermindert het verschil met andere Europese landen in prikkels en prijsvorming op de huizenmarkt. Dit kan bijdragen aan de convergentie van macro-economieën binnen de EU.</p> <p>De verduurzaming van gebouwen en woningen leidt ertoe dat Nederland positief bijdraagt aan de realisatie van de Europese doelstellingen voor CO2-emissiereductie en de productie van hernieuwbare energie.</p>

Component	
	<p>Economische cohesie en inclusiviteit van economische groei in NL</p> <p>De toegenomen huizenvoorraad zorgt ervoor dat prijsverschillen tussen de huurmarkt en starterssegment op de woningmarkt afnemen. Fiscale subsidies die voornamelijk bij vermogende groepen terecht komen worden afgebouwd. Dit vergroot de economische cohesie en de inclusiviteit van de groei in Nederland.</p>
<p>4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs;</p>	<p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>De maatregelen in deze component dragen niet bij aan de cohesie binnen de EU. Wel leidt de versobering van de zelfstandigenaftrek, de introductie van een collectieve arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers en de aanpak van schijnzelfstandigheid ertoe dat de werking van de Nederlandse arbeidsmarkt meer in lijn komt met die van andere EU-lidstaten.</p> <p>Economische cohesie en inclusiviteit van economische groei in NL</p> <p>De maatregelen leveren een bijdrage aan de economische cohesie en de inclusiviteit van de groei. De hervormingen op de arbeidsmarkt zorgen voor een gelijk speelveld tussen verschillende contractvormen en de hervorming van het tweede pijlerpensioenstelsel verkleint verschillen tussen jongeren en ouderen en tussen opleidingsniveaus. Deze hervormingen passen in overkoepelend beleid om de arbeidsmarkt structureel te versterken en zijn niet eenvoudig terug te draaien.</p> <p>De investeringen geven eenmalige impulsen die de economische structuur moeten versterken. Gericht op het inlopen van onderwijsachterstanden opgelopen door COVID-19 en gericht op leven lang leren en ondersteuning vergroot dit de inclusiviteit door te investeren in groepen die harder zijn geraakt. Investerings via het NGF beogen het onderwijs- en innovatiesysteem te versterken waardoor de groei een inclusiever en toekomstig bestendiger karakter zou moeten krijgen.</p>
<p>5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid</p>	<p>De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie kosten door de aanschaf, lease en licentie van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Tenslotte wordt er geïnvesteerd in de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.</p> <p>Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel te versterken, onder meer door de bestaande tekorten aan gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis te beperken.</p>

Component	
	<p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>Het investeringspakket vergroot de paraatheid van het zorgstelsel bij pandemieën en andere gezondheids crises en kan daarmee de noodzaak voor contactbeperkende maatregelen beperken. Het voorkomen van contactbeperkende maatregelen (met in het uiterste geval een lockdown) borgt het vrije verkeer binnen de EU, want de grenzen hoeven dan niet dicht. Dit draagt bij aan de economische, sociale en territoriale cohesie en convergentie binnen de EU. Verder ontstaat er geen (sociaal)economische achterstand als gevolg van een lockdown, waardoor macro-economieën binnen de EU meer convergeren. Dit geldt onder de voorwaarde dat alle landen in de EU een vergelijkbare aanpak m.b.t. pandemische paraatheid hanteren.</p> <p>Bij de investering in een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur wordt aansluiting bij gezocht bij Europese e-health infrastructures. Om dit goed te borgen zal Health-RI een HUB vormen om aanwezige nodes van Europese infrastructures waar nodig in samenhang te coördineren.</p> <p>Economische cohesie en inclusiviteit van economische groei in NL</p> <p>Met de zorgbanen voor mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten werd het mogelijk voor mensen zonder zorgdiploma's en lager opgeleiden om (versneld) in te stromen in de sector. Hiermee kunnen de maatregelen bijdragen aan de inclusiviteit van de economische groei in Nederland.</p>
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	<p>Als gevolg van de maatregelen wordt (internationale) agressieve fiscale planning (via Nederland) bemoeilijkt en doordat witwassen bestreden wordt, daalt de kapitaalvlucht van buitenlandse beleidsdoelen en overheidsuitgaven. Tevens bevordert een evenwichtige belasting druk een inclusievere groei van de economie.</p> <p>Cohesie en convergentie binnen de EU</p> <p>Door limitering van de prikkels om bijvoorbeeld (buitenlandse) verliezen van multinationals in Nederland te verrekenen met de Vpb, worden prikkels voor agressieve fiscale planning beperkt. Hierdoor ontvangen (naast Nederlandse overheden) ook buitenlandse overheden (in het bijzonder ontwikkelingslanden) meer belasting inkomsten en ontstaat er een gelijk fiscaal speelveld. Eenzelfde mechanisme is van toepassing op maatregelen die mismatch tussen belastingstelsels elimineert waardoor belastingontwijking wordt voorkomen en fiscale stelsel naar elkaar convergeren. Hierdoor wordt er in het buitenland meer belasting betaald.</p> <p>Een ander voorbeeld is de limitering van contante betalingen. Voorheen waren er verschillen tussen lidstaten in de toegestane maximale contante betalingen. Het enigszins gelijk trekken van het maximum bedrag van contante betalingen, maakt het voor criminelen minder aantrekkelijk om naar Nederland uit te wijken om crimineel geld wit te wassen. Nederland wordt hierdoor minder gebruikt voor witwassen van crimineel geld. Nederland draagt hiermee bij aan harmonisatie van Europese anti-witwas beleid.</p>

Component	
	<p>Gesteld kan worden dat component 6 een hoge positieve, structurele impact heeft op de convergentie van het fiscale stelsel en anti-witwas beleid van Europese landen. Dit bevordert de territoriale en economische cohesie (binnen de Europese Unie).</p> <p>Inclusiviteit van de economische groei in NL</p> <p>De verhoogde belastinginkomsten die voortkomen uit de maatregelen in component 6 zijn gericht op bedrijven en criminelers. Hiermee wordt er op een meer evenwichtige manier belasting geheven en komt de lastendruk op arbeid en bedrijven dichterbij elkaar te liggen. Dit versterkt het gevoel van eerlijk beleid en verhoogt de belastingmoraal. Daarnaast zorgt een gelijkmatigere belastingheffing voor een beperkte positieve, structurele impact op een inclusievere groei.</p>

1.8 Structurele en duurzame impact

De maatregelen omvatten structurele hervormingen op het vlak van de groene transitie, digitale transformatie, verduurzaming en verbetering van de woningmarkt, arbeidsmarkt, pensioenen en onderwijs, de gezondheidszorg en integriteitsrisico's. Door zwakke plekken op deze punten te adresseren, leveren de maatregelen een structureel positieve bijdrage aan de versterking groeipotentieel en banencreatie en vermindering zwakke plekken in de economie.

Een aantal maatregelen draagt ook structureel bij aan de schokbestendigheid van de economische en sociale structuren en instituten. Het vergroten van duurzame energiebronnen die in Nederland worden opgewekt verkleint de energie-afhankelijkheid van andere landen. Een groter woningaanbod en afname van versturende fiscale prikkels verkleint de volatiliteit van huizenprijzen. Door de arbeidsmarkthervormingen worden economische schokken collectiever opgevangen en wordt de mogelijke pijn eerlijker verdeeld. De nationale zorgreserve kunnen in geval van crisis tijdelijk bijspringen.

Tabel 1.11 Structurele en duurzame impact.

Component	
1. Bevorderen groene transitie	<p>De Nederlandse economie is tot op heden nog sterk afhankelijk van fossiele energie. Fossiele energie is eindig, wordt voor een deel geïmporteerd en verbranding ervan zorgt voor klimaatverandering, met impact op de toekomstige Nederlandse economie. Daarnaast staat het natuurlijk kapitaal in Nederland onder druk door een systematisch hoge stikstofuitstoot. De maatregelen in component 1 beogen deze zwakke plekken te verkleinen en de schokbestendigheid te vergroten</p> <p>Vermindering zwakke plekken in de economie</p> <p>De maatregelen in de component 1 hebben een structureel positieve impact op het verminderen van zwakke plekken in de Nederlandse economie. De maatregelen hebben een beperkt effect op het terugdringen van de CO₂-uitstoot en gebruik van fossiele energie en een redelijk effect op het terugdringen van de stikstofuitstoot. Over het geheel genomen hebben de maatregelen een redelijk klimaatmitigerend effect, waarmee de Nederlandse economie toekomstbestendiger wordt.</p>

Component	
	<p>De maatregel Wind op Zee levert een sterk positieve, structurele bijdrage aan de opwekking van duurzame energie in de Nederlandse economie. De maatregel is een belangrijk onderdeel van de verduurzaming en toekomstbestendigheid van de Nederlandse economie. Met behulp van additionele duurzame energie kunnen verdere investeringen in de verduurzaming van bijvoorbeeld de industrie en gebouwde omgeving aangewakkerd worden.</p> <p>Daarnaast levert de saneringsregeling voor varkenshouderijen een belangrijke positieve bijdrage aan het terugdringen van de stikstofuitstoot. De stikstofdepositie is hoog en bedreigt het natuurlijk kapitaal in Nederland. Het is essentieel de stikstofuitstoot terug te dringen ter bescherming van de Nederlandse natuur.</p> <p>Bijdrage schokbestendigheid in de economie</p> <p>De maatregelen onder component 1 hebben een hoge, structurele, positieve bijdrage op de schokbestendigheid van de Nederlandse economie. De risico's op de bijdrage zijn laag, omdat enkele maatregelen een systematische aanpak hebben. Dit geldt bijvoorbeeld voor de opwekking van hernieuwbare elektriciteit en het herstel van de natuur. Het vergroten van duurzame energiebronnen die in Nederland worden opgewekt verkleint de energie-afhankelijkheid van andere landen. De Nederlandse economie wordt hierdoor schokbestendiger en minder afhankelijk van geopolitieke ontwikkelingen. De CO₂-heffing voor industrie kan tevens de afhankelijkheid van vervuilende producten verkleinen door de negatieve externe effecten te beprizen.</p> <p>Het Programma Natuur focust zich daarnaast op systeemherstel van Natura2000-gebieden. De directe investeringen in de versterking van de natuur dragen direct bij aan de robuustheid van de biosfeer en het vermogen om de kansen op problematiek als gevolg van klimaatverandering te verkleinen. Hiermee kent het programma natuur een zeker positief effect op de schokbestendigheid en klimaatadaptatie van de Nederlandse economie.</p>
2. Versnellen digitale transformatie	<p>Nederland heeft reeds een sterk economisch fundament, met name op het vlak van digitalisering: er is een goede digitale infrastructuur, een ecosysteem met publieke, private en wetenschappelijke partners, en een bevolking met relatief goede digitale vaardigheden.</p> <p>Tegelijkertijd zijn er onderdelen in de economie die versterkt moeten worden of in een transitie zitten om toekomstbestendig te worden. Investeren in mobiliteit, technologie en digitale vaardigheden kan bijdragen aan de oplossing van een breed palet van maatschappelijke uitdagingen.</p> <p>Vermindering zwakke plekken in de Nederlandse economie</p> <p>De impact van maatregelen op het vlak van 'Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid' zijn weliswaar beperkt, maar de investeringen in het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden heeft de potentie om grote waarde te hebben voor uiteenlopende maatschappelijke uitdagingen zoals bijvoorbeeld in de zorg, het onderwijs, industriële modernisering, logistiek, de energietransitie en andere duurzaamheids-</p>

Component	
	<p>vraagstukken. Hoewel het bereik en de omvang van de impact van technologieën als AI en quantum naar verwachting omvangrijk en structureel zijn, is het bij investeringen in nieuwe technologieën onzeker of en in welke mate het volle potentieel gerealiseerd wordt.</p> <p>Ook de investeringen in de subcomponent 'Toekomstbestendig maken mobiliteit' hebben een positieve impact op het verminderen van zwakke plekken. De verwachting is dat het een redelijke, structurele en duurzame positieve impact betreft met een hoge mate van bereik. De maatregelen leiden tot een inclusievere economische groei, omdat miljoenen burgers en bedrijven gebruik maken van de weg en het spoor, en reistijd gaan besparen en veiliger gaan reizen. Het totaalpakket vermindert direct de congestie, wat een zwakke plek is in de economie, en kent structureel beperkte risico's omdat gebruik gewaarborgd wordt door samenwerkende publieke partijen – zoals bij het programma Veilige, Slimme, Duurzame Mobiliteit met het Nationaal Toegangspunt Mobiliteitsdata en bij het programma iWKS door Rijkswaterstaat.</p> <p>Schokbestendigheid van de Nederlandse economie</p> <p>Ook op de schokbestendigheid van de Nederlandse economie hebben de maatregelen op het vlak van 'Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid' nauwelijks impact. De investeringen in mobiliteit en nieuwe technologie dragen daarentegen wel bij aan een positieve impact op schokbestendigheid.</p> <p>Zo richten de investeringen in het promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden zich op het realiseren van een structurele versterking van de economische basis voor toepassing van data uitwisseling, AI en quantumtechnologie in Nederland. Deze basis bestaat uit een fundament van digitale infrastructuur, opgeleid talent met digitale vaardigheden en een georganiseerd ecosysteem. De geplande investeringen dragen bij aan deze pijlers en kunnen zo bijdragen aan een toekomstbestendige economie, die weerbaar is in geval van disruptie en schokken. Andermaal geldt dat hoewel het bereik en de omvang van de impact van technologieën als AI en quantum naar verwachting omvangrijk en structureel is, het te bezien is of en in welke mate het volledige potentieel wordt gerealiseerd.</p> <p>De voorgestelde investeringen in het toekomstbestendig maken van mobiliteit hebben een redelijke impact met een hoge mate van bereik als het gaat om vermindering van de afhankelijkheid van traditionele mobiliteitsvormen en fossiele energiebronnen, dat structureel de schokbestendigheid van de Nederlandse economie vergroot. Tot slot zou het pakket de economische samenwerking en 'spillovers' tussen stedelijke en rurale gebieden kunnen verhogen en heeft dit een positieve impact op kinderen, ouderen, lagere inkomensgroepen en de leefbaarheid door het terugdringen van onnodige mobiliteitsbewegingen en het verruimen van het aantal schone, efficiënte vervoersmogelijkheden.</p>
3. Verbeteren woningmarkt en	Vermindering zwakke plekken in de Nederlandse economie

Component	
<p>verduurzamen gebouwde omgeving</p>	<p>De maatregelen op de woningmarkt hebben allemaal een structureel karakter. Ook na het aflopen van het HVP werken de gevolgen door. Het woningaanbod, de verduurzaamde gebouwen en woningen en de fiscale en procedurele maatregelen blijven namelijk effectief voor een langere periode. De gunstige economische effecten in de vorm van meer stabiliteit, minder schulden van huishoudens, meer investeringen en productiviteitsgroei zijn langdurig. Hierdoor is sprake van beperkt positieve gevolgen voor de langdurige werkgelegenheids- en BBP-groei. Ook de gevolgen voor de energievraag, CO₂- emissiereductie, energie-onafhankelijkheid van het buitenland, productie van hernieuwbare energie, de economische, sociale en institutionele veerkracht en cohesie, ongelijkheid en convergentie van macro-economieën binnen de EU hebben een structureel karakter.</p> <p>Schokbestendigheid van de Nederlandse economie</p> <p>Het grotere woningaanbod zorgt vergroot de beschikbaarheid van woningen, zowel in het huur- als in het koopsegment. In combinatie met het terugdringen van verstorende fiscale prikkels zorgt dit mogelijk voor minder grote uitslagen, zowel omhoog als omlaag, in het prijsniveau op de Nederlandse woningenmarkt. Op deze wijze dragen de maatregelen bij aan een grotere schokbestendigheid van de Nederlandse economie.</p>
<p>4. Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs;</p>	<p>Vermindering zwakke plekken in de Nederlandse economie</p> <p>De voorgestelde arbeidsmarkthervormingen dragen bij het een betere allocatie van vraag en aanbod op de Nederlandse arbeidsmarkt. Concurrentie op arbeidscontractvorm vermindert en bescherming tegen ziekte/arbeidsongeschiktheid en het opbouwen van een pensioen verbeteren.</p> <p>Investerings in leven lang ontwikkelen, omscholing en het sneller werk vinden (via NL leert door, RMT's en het NGF) dragen bij verduurzaming en digitalisering van de economie. De werkgelegenheid neemt door deze impulsen toe en werken opgelopen achterstanden weg. Ook waar het gaat om doelstellingen op het terrein van het niveau van het onderwijs en investeringen in onderzoek en ontwikkeling.</p> <p>Investerings betreffen een éénmalige impuls door projectfinanciering (NGF) en speciale maatregelen die bijdragen aan de structurele schokbestendigheid en flexibiliteit op de lange termijn indien de investeringen hun beoogde doel hebben gehaald. Private en publieke instellingen en de beroepsbevolking kunnen hiermee hun productiviteit duurzaam verhogen als de investeringen kansrijk zijn.</p> <p>Schokbestendigheid van de Nederlandse economie</p> <p>Door de arbeidsmarkthervormingen worden economische schokken collectiever opgevangen, waardoor de impact van schokken minder scheef is verdeeld tussen werkenden. De flexibiliteit die nu door zelfstandigen wordt geboden bij het opvangen van schokken, wordt door de afbouw van de zelfstandigenaftrek en de verplichte verzekering tegen arbeidsongeschiktheid minder. Hierdoor neemt de flexibiliteit van de</p>

Component	
	<p>arbeidsmarkt af. Tegelijkertijd is de arbeidsmarkt inclusiever. Hierdoor ontstaat meer gelijkheid ten koste van flexibiliteit.</p> <p>De schokbestendigheid wordt vergroot door investeringen in onderwijs en leven lang ontwikkelen. Hierdoor is de beroepsbevolking flexibeler en weerbaarder. Kennisontwikkeling leidt tot de productie van hoogwaardige producten en diensten met een hogere toegevoegde waarde. Economische schokken hebben een minder lange en diepe impact op een beroepsbevolking die weerbaarder is en een economische structuur met een goede kennisbasis is in staat om innovatie blijvend op een hoger niveau te houden.</p>
<p>5. Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid</p>	<p>De overheid investeert in meer personele capaciteit in de zorg en in uitbreiding van de IC-capaciteit. Het gaat zowel om tijdelijke uitbreiding in de COVID-19 crisis, als om structurele uitbreiding. De personele capaciteit wordt uitgebreid door de inzet van oud-zorgprofessionals en mensen die vanwege de crisis tijdelijk zonder werk zitten te bevorderen en door de opleiding van IC-verpleegkundig personeel. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit te vergroten. Ook wordt er geïnvesteerd in e-health toepassingen voor groepen die kwetsbaar zijn in geval van een pandemie kosten door de aanschaf, lease en licentie van digitale toepassingen en implementatiekosten van dergelijke e-health toepassingen te subsidiëren. Tenslotte wordt er geïnvesteerd in de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren.</p> <p>Deze investeringen sluiten aan bij aanbevelingen van de EC om de veerkracht van het gezondheidszorgstelsel versterken, onder meer door de bestaande tekorten aan gezondheidswerkers aan te pakken, en om de effecten op de werkgelegenheid en de sociale effecten van de COVID-19-crisis te beperken.</p> <p>Vermindering zwakke plekken in de Nederlandse economie</p> <p>Hoewel een belangrijk deel van de investeringen direct betrekking hadden op de COVID-19 crisis, zijn er verschillende mechanismen waardoor een structureel effect verwacht mag worden. Zo kunnen mensen die een opleiding in de zorg hebben ontvangen of werkervaring in deze sector hebben opgedaan ook op langere termijn in de zorg worden ingezet. Bouwkundige aanpassingen om de IC-capaciteit op te schalen hebben ook een structureel karakter en deze aanpassingen kunnen ook bij een volgende gezondheids crisis van pas komen.</p> <p>De subsidie van e-health wordt verstrekt voor activiteiten in het kader van de duurzame implementatie en borging van toepassingen die bijdragen aan de continuïteit van ondersteuning of zorg op afstand voor thuiswonende cliënten ten tijde van de coronacrisis of tijdens de geleidelijke afschaling van de coronamaatregelen. Zorgverleners kunnen hier mogelijk ook in de toekomst gebruik van blijven maken, niet alleen in crisissituaties maar ook in normale omstandigheden wanneer dat toepasselijk is.</p>

Component	
	<p>Investering in de onderzoeksinfrastructuur hebben een duurzaam karakter als deze infrastructuur na beëindiging van de subsidie blijft voortbestaan. Nieuwe kennis die ontstaat door het onderzoek dat deze infrastructuur faciliteert heeft ook een duurzaam karakter.</p> <p>Schokbestendigheid van de Nederlandse economie</p> <p>Verder maakt de oprichting van een Nationale Zorgreserve onderdeel uit van het investeringsproject. Dit instrument in oprichting is vergelijkbaar met de reserve van Defensie (de Nationale Reserve) en boort een voor de zorg nieuwe markt aan: de zorgprofessionals die momenteel buiten de zorg aan de slag zijn en in geval van crisis bereid zijn tijdelijk bij te springen. Dit draagt structureel bij aan het versterken van de pandemische paraatheid en aan het dempen van de acute arbeidstekorten tijdens gezondheidscrises. E-health kan in potentie ook bijdragen aan het dempen van de acute arbeidstekorten, wanneer het gebruik van e-health leidt tot tijdsbesparingen.</p>
6. Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen	<p>Volgens berekeningen van het CPB leveren de maatregelen in component 6 rond de €1 tot 1,5 miljard aan extra belastinginkomsten op. De additionele inkomsten kunnen door de overheid op diverse manieren ingezet worden, afhankelijk van de inzet kan de impact van de maatregelen verder vergroot worden. Dit blijft in onze analyse echter buiten beschouwing.</p> <p>Vermindering zwakke plekken in de Nederlandse economie</p> <p>Nederland wordt momenteel door bedrijven gebruikt voor agressieve fiscale planning, belastingontwijking en het witwassen van crimineel geld. Alle maatregelen uit component 6 zijn er opgericht dit tegen te gaan. Hierdoor wordt een zwakke plek van Nederland, een land dat wordt misbruikt voor agressieve fiscale planning en criminaliteit, vermindert. Nederland draagt hiermee tevens bij aan harmonisatie van Europese belastingstelsels en anti-witwasbeleid. Dit heeft een hoge positieve, structurele impact op de vermindering van zwakke plekken in de Nederlandse economie.</p> <p>Schokbestendigheid van de Nederlandse economie</p> <p>Als we kijken naar de schokbestendigheid van de Nederlandse economie zullen de maatregelen gericht op het creëren van een ondergrens in de Vpb de volatiliteit van belastinginkomsten verminderen. De samenhang met de conjunctuur zal blijven door de invloed op winstgevendheid, maar de invloed van beleid daalt. Hierdoor wordt de rijksbegroting minder volatiel en meer schokbestendig. Tevens neemt de druk af om andere belastingen (incidenteel) te verhogen (en later weer te verlagen) om het overheidssaldo te verbeteren, wat een positief bijdrage levert aan de conjuncturele en structurele economische ontwikkeling van Nederland. Vooral in tijden van laagconjunctuur (in het buitenland) zal dit voelbaar zijn, bijvoorbeeld doordat liquidatie-, stakingsverliesregeling, aftrek van rente- en valutakosten beperkt wordt.</p> <p>Bij de maatregel gericht op anti-witwasbeleid zal het effect juist op lange termijn impact hebben. Een van de mechanismen die spelen is dat crimineel geld criminaliteit aantrekt. Als witwassen van geld aantrekkelijk is in Nederland, leren criminelen Nederland kennen en zullen ze netwerken ontwikkelen en uiteindelijk ook criminele activiteiten naar Nederland</p>

Component	
	brengen. Dat is slecht voor sociale structuren en ondermijnt instituties van de Nederlandse overheid. Door witwassen te bestrijden worden sociale structuren en instituten van de Nederlandse overheid op de langere termijn (beperkt) verstevigd.

1.9 Impact op SDG's

1.9.1 Totaalanalyse

In september 2015 verbonden regeringsleiders van 193 landen, waaronder Nederland, zich aan de Sustainable Development Goals (SDG's): de agenda voor duurzame ontwikkeling die loopt tot 2030. Sinds 2019 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de Monitor Brede Welvaart en de meting van de voortgang op de SDG's geïntegreerd in één Monitor, vanwege overlap tussen beide metingen. De Monitor toont de welvaart hier en nu (kwaliteit van leven), later (kapitaalvoorraden voor latere generaties: sociaal, natuurlijk, economisch en menselijk) en elders (grensoverschrijdende impacts). De integratie vult de officiële SDG-indicatoren aan met relevante indicatoren uit de systematiek van brede welvaart: SDGplus.

Tabel 12 uit de Monitor 2022 toont de trends van de indicatoren en de positie van Nederland in vergelijking met andere EU-landen. Hieruit blijkt dat de kwaliteit van leven in Nederland hoog is vergeleken met andere EU-landen. Dit is te zien aan de goede scores op SDG 1 (geen armoede), SDG 3 (gezondheid), SDG 4 (onderwijs), SDG 8 (economie en fatsoenlijke banen), SDG 16 (vrede, justitie en publieke diensten) en SDG 17 (samenwerken om de doelstellingen te bereiken).

In veel domeinen is de positie van Nederland de afgelopen jaren verder verbeterd. Dit komt het meest nadrukkelijk naar voren in het feit dat Nederland bij geen enkele SDG meer een achterloper is; in 2019 was dit nog het geval bij SDG 7 (betaalbare en duurzame energie), SDG 13 (klimaat-actie), SDG 14 (leven in het water) en SDG 15 (leven op het land). De rode draad hierin is dat waar Nederland qua natuur en klimaat eerder een achterhoede positie had, nu een meer gemiddelde positie behaald is. Evenwel zijn dit voor Nederland nog steeds relatief zwakke domeinen. Op twee terreinen is een substantiële terugval waarneembaar vergeleken met andere EU-landen: SDG 2 (geen honger) en SDG 9.1 (infrastructuur en mobiliteit). Een kanttekening hierbij is dat de ontwikkeling bij SDG 2 in absolute zin overwegend positief is.

Tabel 1.12: Trends in Nederland van de 17 SDGplus-doelstellingen.

SDG	NL trends 17 SDGplus-doelstellingen (procentueel aandeel in totaal aantal gemeten indicatoren)		
	Positief	Neutraal	Negatief
1. Geen armoede	42	58	0
2. Geen honger	62	23	15
3. Goede gezondheid en welzijn	20	73	7
4. Kwaliteitsonderwijs	44	44	11
5. Gendergelijkheid	62	31	8
6. Schoon water en sanitair	23	54	23
7. Betaalbare en duurzame energie	33	50	17
8. Waardig werk en economische groei:	33	67	0
8.1 Economie en productiefactoren	47	47	7
8.2 Arbeid en vrije tijd			

9. <i>Industrie, innovatie en infrastructuur:</i>	21	50	29
9.1 <i>Infrastructuur en mobiliteit</i>	50	50	0
9.2 <i>Duurzame bedrijvigheid</i>	43	57	0
9.3 <i>Kennis en innovatie</i>			
10. <i>Ongelijkheid verminderen:</i>	31	50	19
10.1 <i>Sociale samenhang en ongelijkheid</i>	20	47	33
10.2 <i>Financiële houdbaarheid</i>			
11. <i>Duurzame steden en gemeenschappen:</i>	23	31	46
11.1 <i>Wonen</i>	40	30	30
11.2 <i>Leefomgeving</i>			
12. <i>Verantwoorde consumptie en productie</i>	23	69	8
13. <i>Klimaatactie</i>	71	14	14
14. <i>Leven in het water</i>	33	67	0
15. <i>Leven op het land</i>	8	50	42
16. <i>Vrede justitie en sterke publieke diensten:</i>	27	54	18
16.1 <i>Veiligheid en vrede</i>	13	50	38
16.2 <i>Instituties</i>			
17. <i>Partnerschap om doelstellingen te bereiken</i>	75	25	0

1.9.2 Analyse per component

De zes componenten van het HVP hebben elk een eigen impact op de 17 SDGplus doelstellingen. Meestal verloopt deze impact via de maatregelen die een positief effect hebben op de economische, institutionele en maatschappelijke veerkracht, op de cohesie en maatschappelijke en territoriale convergentie en op inclusieve groei en sociale bescherming. Daarbij kan een maatregel die de structuur van de Nederlandse overheid, haar instituties of haar beleid versterkt, een bijdrage leveren. De uitkomsten van de SDG-impactanalyse vindt men in Tabel 16 in de bijlage 2, waar een uitsplitsing is gemaakt van de verschillende sub-componenten en hun impact op de SDGplus doelstellingen.

1.10 Bijdrage Europese Cohesiebeleidsfondsen

De Cohesiebeleidsfondsen waar Nederland aan deelneemt zijn het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) en het Just Transition Fund (JTF). De Cohesiebeleidsfondsen dragen elk op een eigen wijze bij aan een inclusieve, innovatieve en koolstofarme economie. ESF+ richt zich met name op het includeren van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. EFRO investeert in onderzoek en innovatie; en investeringen in de groene en digitale transitie. Het JTF richt zich op ondersteuning van specifieke regio's waar de sociaaleconomische impact van de klimaattransitie bovengemiddeld groot is. De Cohesiebeleidsfondsen dragen bij aan nationale beleidsagenda's, waaronder Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (MTIB) en het Integrale Nationale Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (INEK).

1.10.1 EFRO

Met de EFRO-programma's wordt ingezet op onderzoek en innovatie; en op een groene, koolstofarme en circulaire economie. Dat sluit aan op nationale doelen zoals beschreven in het MTIB en in het INEK. Met het MTIB wordt beoogd om het Nederlands innovatiebeleid meer toe te spitsen op de economische kansen van maatschappelijke uitdagingen. Het INEK beschrijft dat voor de grote maatschappelijke transitieopgaven brede implementatie en valorisatie van innovaties

noodzakelijk is, om uit te komen op een volledig circulaire, CO2-vrije en digitale economie en samenleving.

De inzet van de EFRO-programma's op onderzoek en innovatie en op een groene, koolstofarme en circulaire economie sluiten ook aan bij de aanbevelingen die de Raad van de EU in de afgelopen jaren in het kader van het Europees Semester aan Nederland heeft gedaan. Zo kreeg Nederland in 2020 de aanbeveling om te investeren in missiegedreven onderzoek en innovatie. In de meest recente¹⁷, door de EC voorgestelde aanbevelingen die nog moeten worden bekrachtigd door de Raad, wordt Nederland daarnaast opgeroepen om de investeringen in de groene transitie en voor energiezekerheid te intensiveren, onder meer door gebruik te maken van de Herstel- en Veerkracht Faciliteit, REPowerEU en andere EU-fondsen. Ook wordt Nederland opgeroepen de algemene afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen door een snellere uitrol van hernieuwbare energie, de energie-efficiëntie te verbeteren en de investeringen in duurzaam vervoer en duurzame landbouw te versnellen. Het kabinet onderschrijft het belang van deze aanbevelingen, en het klimaat- en transitiefonds, het Nationaal Groeifonds en het Nederlandse HVP zullen een aanzienlijke bijdrage leveren aan het realiseren hiervan.

1.10.2 ESF+

Het ESF+ programma 2021-2027 richt zich in Nederland op de ondersteuning van werkzoekenden en kwetsbare werkenden. De middelen worden gefocust op investeringen op het gebied van menselijk kapitaal en integratie van asielgerechtigde migranten. Daarbij gaat het vooral om het investeren in het vergroten van mogelijkheden tot arbeidsinpassing van personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt door o.a. het stimuleren van een goed opgeleide en duurzaam inzetbare beroepsbevolking.

De inzet van het ESF+ programma voor de periode 2021-2027 sluit aan bij het EC-voorstel voor aanbevelingen van de Raad aan Nederland voor 2022 en 2023, in het kader van het Europees Semester. Dit voorstel bevat namelijk de oproep aan Nederland om tekorten aan arbeidskrachten en vaardigheden aan te pakken, onder meer door het onderbenutte arbeidspotentieel door het hoge aandeel deeltijdwerk en de lagere arbeidsparticipatie van mensen met een migratieachtergrond aan te boren. Ook wordt Nederland opgeroepen om bij- en omscholing te verbeteren, met name voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en inactieven.

Naast de hierboven genoemde maatregelen onder het ESF+ programma treft het kabinet ook in het coalitieakkoord maatregelen om deze aanbevelingen te adresseren. Zo spant het kabinet zich in voor de uitbreiding van de arbeidsmarktinfrastructuur om de overgang van werk-naar-werk en van uitkering-naar-werk te stimuleren. Onderdeel hiervan zijn instrumenten voor om- en bijscholing die de overstap naar tekortberoepen ondersteunen.

Om extra mensen uit het onbenut arbeidspotentieel in 2022 aan te spreken is er onder andere het actieplan 'Dichterbij dan je denkt' om mensen die nu langs de kant staan naar werk of een leerwerktraject te begeleiden. Daarnaast is het kabinet in 2018 van start gegaan met het programma Verdere Integratie op de Arbeidsmarkt (VIA) om de arbeidsmarktkansen en -posities van Nederlanders met een migratieachtergrond te verbeteren. Koepels van gemeenten en het onderwijs, sociale partners, ministeries, UWV, maatschappelijke organisaties en de uitzendbranche hebben onder meer op basis van de lessen uit dit programma samen een werkagenda opgesteld en werken samen om de lessen in de praktijk toe te passen en te verspreiden. In het Nederlandse HVP wordt er ook aandacht besteed aan het onbenutte arbeidspotentieel. De maatregel Regionale Mobiliteitsteams (RMT's) is hier een goed voorbeeld van.

¹⁷ [Kamerbrief met reactie kabinet op lentedpakket Europees Semester | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#).

1.10.3 JTF

De Nederlandse inzet van het JTF sluit aan op de strategische doelstellingen van het INEK. Doelstellingen van het INEK zijn o.a. het realiseren van 49% broeikasreductie ten opzichte van 1990 en bijdragen aan 32 % hernieuwbare energie in 2030. Met het JTF wordt in geselecteerde gebieden een bijdrage geleverd aan het realiseren van deze doelstellingen door de negatieve impact van de transitie op sociaaleconomisch gebied tegen te gaan. Daarbij gaat het om investeringen die nadrukkelijk een eerlijke en duurzame transitie bevorderen. In het Nederlandse HVP, met name onder 'Prioriteit 1: Bevorderen groene transitie', zijn er meerdere maatregelen opgenomen die mede bijdragen aan de strategische doelstellingen van het INEK.

Ook de Nederlandse inzet onder het JTF sluit aan bij het Commissievoorstel voor aanbevelingen van de Raad aan Nederland voor 2022 en 2023, met name die op het gebied van groene investeringen en het afbouwen van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Deze zijn onder het kopje 'EFRO' al verder toegelicht.

2 Kwantitatieve vergelijking met investeringen basispad

2.1 Inleiding

Om de EC te kunnen voorzien in een beoordeling van het HVP, dienen lidstaten op basis van de EU-regulering ten aanzien van de Herstel- en Veerkracht Faciliteit¹⁸, naast de kwalitatieve impactanalyse ook een kwantitatieve impactanalyse uit te laten voeren. Hierbij ligt de nadruk op de effecten van de componenten op het bbp, de werkgelegenheid en het EMU-saldo.¹⁹ Deze focus verhoudt zich niet noodzakelijkerwijs tot de doelen van de maatregelen in het HVP, die veelal anders zijn, zoals het versterken van productiviteitsgroei op de lange termijn, het versnellen van de energietransitie of het verkleinen van de ongelijkheid op de arbeidsmarkt. In dit tweede deel wordt een overzicht van de kwantitatieve analyse gegeven. De analyse is uitgevoerd door het CPB.²⁰

De analyse van het CPB laat zeer beperkte macro-economische effecten op de korte en middellange termijn zien (2022 en 2025). De belangrijkste reden hiervoor is de beperkte omvang van het beleidspakket ten opzichte van de totale economie en de tijdelijkheid van een groot aantal maatregelen. Exclusief de middelen uit de Herstel en Veerkracht Faciliteit (HVF) is het totale (positieve) budgettaire effect ten hoogste 0,8 mld. euro op jaarbasis, minder dan 0,1% bbp. Ten tweede werken verschillende maatregelen qua effect tegen elkaar in: tegenover intensiveringen die bijvoorbeeld de overheidsbestedingen of de woninginvesteringen verhogen, staan lastenverzwaringen die de economische activiteit afremmen. Ten derde bevat het macro-economische model van het CPB niet alle relevante mechanismen, waardoor bijvoorbeeld investeringen in menselijk kapitaal niet leiden tot meer werkgelegenheid, hogere lonen of economische groei. Deze analyse richt zich op effecten van aanpassingen in de lasten voor bedrijven en huishoudens en overheidsuitgaven op werkgelegenheid, bbp en overheidssaldo.

In het restant van dit hoofdstuk worden de resultaten van de uitgevoerde analyse nader toegelicht. In paragraaf 2.2. wordt allereerst een korte toelichting gegeven op de gebruikte methode. Vervolgens wordt in paragraaf 2.3. nader ingegaan op de effecten op bbp, werkgelegenheid en saldo op de korte en middellange termijn van het HVP als geheel. Vervolgens wordt in paragraaf 2.4 nader ingezoomd op de effecten van de afzonderlijke componenten.

2.2 Aanpak van analyse

De kwantitatieve analyse volgt de structuur van een eenvoudige pakketdoorrekening. Van het hele pakket worden de macro-economische effecten voor t+2 (2022) en t+5 (2025) berekend. De budgettaire bedragen zijn rechtstreeks overgenomen uit het HVP en er is geen eigen inschatting van haalbaarheid, budgettair beslag en tijdspad gemaakt. Daardoor zouden de bedragen kunnen afwijken van eerdere CPB-analyses. Een tabel met uitsplitsing van lasten en uitgaven ontbreekt in de uitgevoerde analyse. Verder worden effecten op de huur- en huizenprijs en op de wig en replacement rate buiten beschouwing gelaten en worden geen koopkrachteffecten gepresenteerd. Ten slotte vallen de spillovereffecten van maatregelen uit de HVP's van andere landen in deze

¹⁸ Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility.

¹⁹ Europese Commissie, 2021, Guidance to Member States Recovery and Resilience Plans, Commission Staff Document.

²⁰ Centraal Planbureau, 2022, Analyse Herstel- en Veerkrachtplan.

analyse buiten beschouwing. De inschatting van de EC is dat deze positieve spillovereffecten voor Nederland substantieel kunnen zijn.²¹

De kwantitatieve resultaten zijn gebaseerd op het macro-econometrische structuurmodel Saffier 3.0.²² Dit model wordt door het CPB bij ramingen en doorrekeningen gebruikt voor de macro-economische grootheden. Het model is geschikt voor analyses op de korte termijn en middellange termijn. De middellange termijnuitkomsten worden veelal gebruikt om de doorwerking van beleidsimpulsen te bestuderen. Het middellange termijn beeld is daarmee vaak een waardevolle toevoeging aan de korte termijn, omdat beleid gefaseerd wordt ingevoerd en doorwerking enige tijd vraagt. Gegeven het vraaggestuurde karakter van Saffier 3.0 is het model niet geschikt voor impactanalyses op de lange termijn voor zover ze structuurveranderingen en de opbrengsten van investeringen en hervormingen beogen.

Uniek aan deze doorrekening is dat deze gedeeltelijk maatregelen uit het verleden bevat. Ten behoeve van de doorrekening is door het CPB als basispad van het CEP uit 2022 gehanteerd. Omdat een deel van de HVP-maatregelen onderdeel zijn van staand of aangekondigd beleid, haalt het CPB deze uit het basispad en worden de effecten hiervan geïsoleerd. De eerste maatregelen zijn echter al ingevoerd in 2020. Dit betekent dat, naast vooruitkijken, ook wordt teruggekeken: hoe had de economie zich ontwikkeld zonder deze maatregelen? De macro-economische situatie in het basispad ontwikkelt zich grillig, aangezien deze start ten tijde van coronamaatregelen en economische krimp. De werkloosheid lag toen hoger dan nu, al is het relatief genereuze Nederlandse steunbeleid effectief gebleken in het opvangen van de coronaschok. Op dit moment is de arbeidsmarkt zeer krap en de inflatie sterk opgelopen. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de reële effecten van de maatregelen, die kunnen in 2022 anders zijn dan in 2020. Tabellen 13 en 14 geven een overzicht van de belangrijkste macro-economische grootheden in het basispad.

Tabel 2.1: Kerngegevens 2020-2025 basispad

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Jaarlijkse groei in %					
Volume bestedingen						
Bruto binnenlands product	-3,8	4,8	3,6	1,7	2,0	1,7
Consumptie huishoudens	-6,6	3,5	4,7	1,5	2,1	1,4
Overheidsbestedingen	1,1	6,1	1,9	3,0	3,1	2,6
Investeringen bedrijven	-5,3	4,2	3,8	3,1	1,7	1,8
Uitvoer goederen en diensten	-4,8	6,9	4,9	4,3	3,0	2,9
Lonen en prijzen						
Cao-loon bedrijven	2,8	2,2	2,8	3,5	3,5	3,4
Inflatie (hicp)	1,1	2,6	5,7	2,4	2,4	2,5
Reële arbeidskosten bedrijven	5,2	-2,8	-1,0	1,0	1,5	1,5
Arbeidsmarkt						
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	-2,7	2,2	2,9	0,9	1,1	0,6
... waarvan bedrijven	-3,2	1,8	2,8	0,8	1,0	0,6
	Niveau in %					
Werkloze beroepsbevolking	4,9	4,2	4,0	4,3	4,4	4,4
Arbeidsinkomensquote bedrijven	74,9	72,2	70,7	71,1	70,9	70,7

²¹ Europese Commissie, 2021, Quantifying Spillovers of Next Generation EU Investment

²² Centraal Planbureau, 2021, Het macromodel van het CPB: Saffier 3.0

Tabel 2.2 Kerncijfers overheidsfinanciën 2020-2025 basispad.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Niveau					
EMU-saldo (in mld)	-33,4	-38,2	-22,7	-21,8	-25,6	-30,8
EMU-saldo (% bbp)	-4,2	-4,4	-2,5	-2,3	-2,5	-2,9
EMU-schuld (in mld)	434,8	473,3	495,5	511,7	531,8	558,8
EMU-schuld (% bbp)	54,3	55,1	53,8	53,1	52,7	53,1

Een kwantitatieve analyse voor de lange termijn (t+20) ontbreekt. Het CPB onderstreept dat investeringen in bijvoorbeeld onderwijs en innovatie op de lange termijn bijdragen aan economische groei, ook onderstreept het CPB het belang van hervormingen op het gebied van bijvoorbeeld de woning- en arbeidsmarkt ten behoeve van de veerkracht en schokbestendigheid van de Nederlandse economie. Er is echter binnen het CPB geen model voorhanden dat over de volledige breedte van het pakket de effecten op bbp-groei op de langere termijn kan berekenen.

Voor de kwantitatieve analyse zijn de beoogde start- en einddatum en het beoogde bedrag per maatregel overgenomen uit het HVP en is het budgettaire beslag niet nader op plausibiliteit beoordeeld. In de analyse is aangenomen dat Nederland het geld uit de HVF ook daadwerkelijk ontvangt. Van 2022 tot 2025 is daartoe 1,2 mld. euro aan jaarlijkse inkomsten uit het fonds meegenomen.

2.3 Effecten totaalpakket op bbp, werkgelegenheid en EMU-saldo

Het totaalpakket leidt tot een verbetering van het EMU-saldo vanaf 2022

Dit is het ex-ante effect, dat wil zeggen ongerekend de macro-economische doorwerking. De middelen uit de HVF verhogen vanaf 2022 het EMU-saldo met 1,2 mld. per jaar. Daarnaast worden ex ante via verschillende maatregelen de lasten verzwaard, bijvoorbeeld door hervormingen in de vennootschapsbelasting, het verhogen van de energiebelasting op gas en het afschaffen van de zelfstandigenaftrek. Tegenover deze maatregelen staan de intensiveringen waarvoor geld uit de HVF wordt aangevraagd en enkele lastenverlichtingen, zoals het verlagen van de energiebelasting op elektriciteit. In omvang zijn deze dus kleiner dan de maatregelen die het EMU-saldo verbeteren.

Tabel 2.3 EMU-saldo (ex ante).

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Effect op niveau					
EMU-saldo (in mld)	-0,1	-0,4	1,8	1,5	1,7	2,0
waarvan geld uit HVF	0	0	1,2	1,2	1,2	1,2

Het pakket heeft op korte en middellange termijn een zeer beperkt effect op de bbp-groei

De omvang van het beleidspakket exclusief het geld uit het HVF is met maximaal 0,8 mld. euro gering (minder dan 0,1% bbp). Afgerond op 1 decimaal is alleen in 2021 een effect van +0,1%-punt en in 2025 een effect van -0,1%-punt te zien op de bbp-groei. De maatregelen hebben per saldo geen zichtbaar effect op de consumptie van huishoudens. Lastenverzwaring in de loon- en inkomstenbelasting verlaagt de consumptiegroei, maar lagere productgebonden belastingen werken tegengesteld. De overheidsbestedingen groeien in 2021 0,2%-punt harder dan in het basispad zonder maatregelen; omdat de stimulans in latere jaren kleiner is, valt de groei in 2024 juist 0,1%-punt lager uit. Met name de woninginvesteringen groeien in 2022 en 2023 iets sterker door subsidies, in 2025 valt de groei juist lager uit omdat het grootste gedeelte van de stimulering dan wegvalt.

Het pakket heeft een verwaarloosbaar effect op lonen, prijzen en werkgelegenheid.

De effecten op de bestedingen en productie zijn dermate klein dat de effecten op lonen en de arbeidsmarkt niet zichtbaar zijn in onderstaande tabel. De inflatie daalt heel licht omdat de productgebonden belastingen voor huishoudens verlaagd worden.

Macro-economische doorwerking leidt tot een beperkte verdere verbetering van het EMU-saldo.

Het effect op het ex-post EMU saldo is 2,4 mld. euro in 2025, dat is 0,4 mld. euro hoger dan het ex ante-effect. Dit komt omdat de licht hogere economische groei de belastinginkomsten verhoogt. De EMU-schuld komt lager uit dan in het basispad zonder maatregelen omdat het EMU-saldo verbetert.

Tabel 2.4 Overheidssaldo en -schuld (ex-post).

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	Effect op niveau					
EMU-saldo (in mld)	-0,1	-0,3	2,3	2,2	2,4	2,4
EMU-saldo (% bbp)	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
EMU-schuld (in mld)	0,1	0,3	-1,9	-4,0	-6,4	-8,8
EMU-schuld (% bbp)	0,0	0,0	-0,2	-0,5	-0,7	-0,9

2.4 Toelichting per component

Component 1 Bevorderen groene transitie

In de eerste component worden maatregelen genoemd die gericht zijn op het bevorderen van de groene transitie in Nederland en het verlagen van de stikstofuitstoot. Dit betreffen vooral hervormingen van belastingen op het gebied van mobiliteit en energie, stimulering van duurzame energie en verduurzamingsmaatregelen en investeringen in de kwaliteit van het natuurareaal.

De maatregelen in deze component hebben geen zichtbaar effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn. Het pakket bevat enkele lastenverzwaringen, maar ook lastenverlichtende maatregelen. Daarnaast omvat deze component investeringssubsidies die de economische activiteit stimuleren, voornamelijk via bedrijfsinvesteringen, en directe overheidsinvesteringen, maar deze zijn beperkt van omvang en nemen gedurende de horizon in omvang af.

Component 2 Versnellen digitale transformatie

In de tweede component worden maatregelen genoemd die gericht zijn op het bevorderen van de digitale transformatie van de economie en samenleving. Dit betreffen vooral investeringen in innovatie, digitale infrastructuur en digitale middelen bij de overheid of subsidies die het bedrijfsleven of onderwijsinstellingen moeten aanzetten hierin te investeren.

Omdat de maatregelen zeer beperkte intensiveringen betreffen, is het effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn nihil. Overheidsinvesteringen vormen een onderdeel van het bbp, waardoor een verhoging van deze post 1-op-1 een hogere bbp-groei impliceert. Bovendien verhoogt dit de werkgelegenheid, waardoor ook de consumptie van huishoudens toeneemt. Ook zijn er spillovers naar bedrijfsinvesteringen omdat de vraag in de economie toeneemt (het *multiplier*-effect).

Component 3 Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving

De derde component bevat maatregelen die gericht zijn op de woningmarkt en het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Het gaat hierbij zowel om investeringen en procesmaatregelen om woningbouw te stimuleren en te verduurzamen als om hervorming van belastingen op de woningmarkt.

Diverse maatregelen (zoals de woningbouwimpuls en de subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed) hebben een positief effect op de woninginvesteringen. Omdat het voor het grootste gedeelte om tijdelijke maatregelen gaat die na 2024 aflopen, is het effect op de middellange termijn juist negatief. Dat betekent niet dat het niveau van de investeringen lager is dan in het basispad zonder maatregelen, maar omdat het niveau in de jaren daarvoor hoger lag is, er sprake van minder groei.

Component 4 Een sterke arbeidsmarkt, een goed pensioen en toekomstgericht onderwijs

De maatregelen in de vierde component richten zich op het verkleinen van ongelijkheid. De maatregelen betreffen intensiveringen in het onderwijs, onder andere onderdelen van het Nationaal Programma Onderwijs waarmee gepoogd wordt onderwijsachterstanden door de schoolsluiting tijdens de coronapandemie te verkleinen. Ook gaat het in deze component om actief arbeidsmarktbeleid en maatregelen om het verschil tussen werknemers en zelfstandigen te verkleinen. Bovendien is een hervorming van de tweede prioriteit van het pensioenstelsel voorzien.

Per saldo leiden meerdere kleine effecten niet tot een zichtbaar effect op de bbp-groei op de korte en middellange termijn. De intensivering vanuit het Nationaal Programma Onderwijs verhoogt op de korte termijn de overheidsconsumptie, al zijn er door het CPB eerder vraagtekens geplaatst bij de haalbaarheid van deze uitgaven binnen dit tijdsbestek.²³ Als de gelden wel binnen de gestelde tijdsperiode (t/m eind 2022) worden uitgegeven, zoals in deze analyse wordt aangenomen, zal het bestedingseffect op de middellange termijn beperkt zijn. De lastenverzwarende maatregelen op het terrein van de arbeidsmarkt en pensioenen hebben een beperkt negatieve invloed op de consumptie van huishoudens.

Component 5 Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid

In deze component vallen maatregelen die als doel hebben de crisisparaatheid van de Nederlandse gezondheidszorg te versterken. Er wordt hierbij geïnvesteerd in tijdelijke extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd en de IC-capaciteit en subsidies verleend aan het project Health RI.

De maatregelen in deze component hebben geen effect op de bbp-groei op de korte termijn en de middellange termijn. De budgettaire omvang en daarmee het verwachte effect op de productie van de zorgsector is hiervoor te gering.

Component 6 Aanpakken belastingontwijking en witwassen

De maatregelen in de zesde en laatste component hebben als doel belastingontwijking en witwassen door (internationale) ondernemingen tegen te gaan. Dit betreffen hervormingen van (internationale) bedrijfsbelastingen zoals het zakelijkheidsbeginsel en de renteaftrekbeperking in de vennootschapsbelasting. Deze maatregelen zullen naar verwachting de belastinginkomsten vergroten en de beleidsmatige lasten voor bedrijven en het buitenland verzwaren.

Het bbp-effect op de korte en middellange termijn is nihil. Lastenverzwaring via de vpb kent een beperkte macro-economische doorwerking. Wel kunnen de extra overheidsinkomsten worden ingezet ten bate van de economie.

---

²³ Centraal Plan Bureau, 2022, Macro-economische verkenning 2022, [link](#).

Bijlage 1 Componenten en maatregelen HVP

Component 1: Bevorderen groene transitie.

Subcomponent 1.1 Versnellen klimaat- en energietransitie.

- Maatregel 1.1H1: Hervorming energiebelasting
- Maatregel 1.1H2: Invoering en aanscherping CO2 heffing industrie.
- Maatregel 1.1H3: Verhoging tarief vliegbelasting
- Maatregel 1.1H4: Hervorming autobelastingen.
- Maatregel 1.1I1: Wind op Zee
- Maatregel 1.1I2: Groenvermogen waterstof
- Maatregel 1.1I3: Energietransitie binnenvaart, project ZES.
- Maatregel 1.1I4: Luchtvaart in transitie

Subcomponent 1.2 Aanpakken stikstof

- Maatregel 1.2I1: Programma Natuur.
- Maatregel 1.2I2: Subsidieregeling sanering varkenshouderijen

Component 2: Versnellen digitale transformatie

Subcomponent 2.1 Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden

- Maatregel 2.1I1: Quantum Delta NL
- Maatregel 2.1I2: AI Ned
- Maatregel 2.1I3: Digitaliseringsimpuls Onderwijs NL
- Maatregel 2.1I4: Digitale Infrastructuur Logistiek

Subcomponent 2.2 Toekomstbestendig maken mobiliteit

- Maatregel 2.2I1: European Rail Traffic Management System (ERTMS)
- Maatregel 2.2I2: Veilige, Slimme & Duurzame Mobiliteit
- Maatregel 2.2I3: Intelligente Wegkantstations (IWKS)

Subcomponent 2.3 Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid

- Maatregel 2.3H1: Informatiemanagement Overheid
- Maatregel 2.3I1: Grensverleggende IT (GrIT)
- Maatregel 2.3I2: Digitale hervorming van de Nederlandse strafrechtketens.

Prioriteit 3: Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving.

Subcomponent 3.1 Verbeteren woningmarkt

- Maatregel 3.1H1: Afschaffen leegwaarderatio
- Maatregel 3.1H2: Afschaffen verruimde schenkingsvrijstelling eigen woning
- Maatregel 3.1H3: Regie op de aanbodzijde van de woningmarkt
- Maatregel 3.1H4: Aanscherping inkomensafhankelijke hogere huurverhoging
- Maatregel 3.1H5: Versnellen van proces en procedures bij het realiseren van woningbouw.
- Maatregel 3.1I1: Woningbouwimpuls.

Subcomponent 3.2 Verduurzamen gebouwde omgeving.

- Maatregel 3.2I1: Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed
- Maatregel 3.2I2: Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE)

Prioriteit 4: Versterken arbeidsmarkt, pensioen en toekomstgericht onderwijs.

Subcomponent 4.1 Versterken van de arbeidsmarkt en een goed pensioen

- Maatregel 4.1H1: Verlaging van de zelfstandigenaftrek
- Maatregel 4.1H2: AOV ZZP
- Maatregel 4.1H3: Hervorming pensioenstelsel tweede pijler
- Maatregel 4.1H4: Aanpak schijnzelfstandigheid

Maatregel 4.111: NL leert doo

Maatregel 4.112: Regionale Mobiliteitsteams (RMTs).

Subcomponent 4.2 Toekomstbestendig maken van het onderwijs en onderzoek

Maatregel 4.211: Nationaal Onderwijslab AI

Maatregel 4.213: Aanpak leervertragingen nieuwkomers.

Maatregel 4.214: Ondersteuning leerlingen in het laatste jaar.

Maatregel 4.215: Laptops, tablets en internetrouters voor online en hybride onderwijs

Component 5: Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid

Maatregel 5.111: Tijdelijke extra personele capaciteit voor de zorg in crisistijd

Maatregel 5.112: Extension Intensive Care

Maatregel 5.113: Stimuleringsregeling E-Health Thuis COVID-19 & COVID-19 2.0

Maatregel 5.114: Health RI

Component 6: Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen

Maatregel 6.1H1: Nederlands beleid omtrent belastingverdragen

Maatregel 6.1H2: Tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel

Maatregel 6.1H3: Voorkomen van vrijstelling door specifieke renteaftrekbeperking

Maatregel 6.1H4: Beperking liquidatie- en stakingsverliesregeling

Maatregel 6.1H5: Beperking verliesverrekening

Maatregel 6.1H6: Anti-witwas beleid

Bijlage 2 Impact op SDG's

Tabel 1 SDG-impactanalyse per component.

SDG's	Component 1: Bevorderen groene transitie		Component 2: Versnellen digitale transformatie			Component 3: Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving		Component 4: Versterken arbeidsmarkt, pensioen en toekomstgericht onderwijs		Component 5: Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	6: Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen
	1.1 Versnellen klimaat- en energietransitie	1.2 Aanpakken en stikstof	2.1 Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden	2.2 Toekomstbestendig maken mobiliteit	2.3 Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid	3.1 Verbeteren woningmarkt	3.2 Verduurzamen gebouwde omgeving	4.1 Versterken van de arbeidsmarkt en een goed pensioen	4.2 Toekomstbestendig maken van het onderwijs		
<u>1. Geen armoede</u>											
<u>2. Geen honger</u>											
<u>3. Gezondheidszorg voor iedereen</u>			+							+	
<u>4. Iedereen naar school</u>			+						+		
<u>5. Vrouwen en mannen zijn overal gelijkwaardig</u>								+	+	+	

SDG's	Component 1: Bevorderen groene transitie		Component 2: Versnellen digitale transformatie			Component 3: Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving		Component 4: Versterken arbeidsmarkt, pensioen en toekomstgericht onderwijs		Component 5: Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	6: Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen
	1.1 Versnellen klimaat- en energietransitie	1.2 Aanpakken en stikstof	2.1 Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden	2.2 Toekomstbestendig maken mobiliteit	2.3 Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid	3.1 Verbeteren woningmarkt	3.2 Verduurzamen gebouwde omgeving	4.1 Versterken van de arbeidsmarkt en een goed pensioen	4.2 Toekomstbestendig maken van het onderwijs		
<u>6. Schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen voor iedereen</u>											
<u>7. Schone en betaalbare energie</u>	+		+								
<u>8. Eerlijke en sociale economische groei</u>	±		+				+	+	+	+	
<u>9. Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen</u>			+	+	+					+	

SDG's	Component 1: Bevorderen groene transitie		Component 2: Versnellen digitale transformatie			Component 3: Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving		Component 4: Versterken arbeidsmarkt, pensioen en toekomstgericht onderwijs		Component 5: Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	6: Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen
	1.1 Versnellen klimaat- en energietransitie	1.2 Aanpakken en stikstof	2.1 Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden	2.2 Toekomstbestendig maken mobiliteit	2.3 Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid	3.1 Verbeteren woningmarkt	3.2 Verduurzamen gebouwde omgeving	4.1 Versterken van de arbeidsmarkt en een goed pensioen	4.2 Toekomstbestendig maken van het onderwijs		
<u>10. Gelijke kansen voor iedereen</u>						+		+	+		+
<u>11. Leefbare, duurzame steden</u>	±	+		+		+	+				
<u>12. Duurzame productie en consumptie</u>	±	+	+				+				
<u>13. Klimaatverandering stoppen</u>	±	+	+	+			+				
<u>14. Gezonde oceanen, zeeën en rivieren</u>		+									
<u>15. Gezonde bossen en een rijke biodiversiteit</u>		+									

	Component 1: Bevorderen groene transitie		Component 2: Versnellen digitale transformatie			Component 3: Verbeteren woningmarkt en verduurzamen gebouwde omgeving		Component 4: Versterken arbeidsmarkt, pensioen en toekomstgericht onderwijs		Component 5: Versterken van de publieke gezondheidssector en pandemieparaatheid	6: Aanpakken agressieve belastingplanning en witwassen
SDG's	1.1 Versnellen klimaat- en energietransitie	1.2 Aanpakken en stikstof	2.1 Promoten van innovatieve technologieën en digitale vaardigheden	2.2 Toekomstbestendig maken mobiliteit	2.3 Toekomstbestendig maken van IT bij de overheid	3.1 Verbeteren woningmarkt	3.2 Verduurzamen gebouwde omgeving	4.1 Versterken van de arbeidsmarkt en een goed pensioen	4.2 Toekomstbestendig maken van het onderwijs		
<u>16. Vrede, veiligheid en rechtvaardigheid</u>					+						+
<u>17. Samenwerken voor de Werelddoelen</u>											

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitstekend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas